

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกและผู้นำฝ่ายพลเรือน

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกและผู้นำฝ่ายพลเรือนนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีลักษณะรุนแรงดังเช่นความขัดแย้งภายในกลุ่มทหารบก แต่ก็มีลักษณะบีบเคี้ยวและขยายขอบเขตกว้างขวางมากกว่า รวมทั้งมีใ้ใจจำกัดวงอยู่เพียงแค่วงทหารบกและกลุ่มพลเรือนเท่านั้น แต่รวมความถึงกลุ่มนายทหารเรือที่ให้การสนับสนุนแก่ฝ่ายพลเรือนด้วย แต่การศึกษาความขัดแย้งในบทนี้จะ เน้นเฉพาะความขัดแย้งระหว่างหลวงพิบูลสงคราม (แปลก ชิตตะสังคะ) ผู้นำฝ่ายทหารบกกับหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ผู้นำฝ่ายพลเรือนเป็นสำคัญ โดยพิจารณาบทบาทของนายควง อภัยวงศ์ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์) และนายทวี บุญยเกตุ เป็นส่วนประกอบ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างหลวงพิบูลสงครามและหลวงประดิษฐมนูธรรมในระยะตอนต้น

การที่หลวงพิบูลสงครามและหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะสมาชิกประเภท ก่อตั้งและผู้นำคณะราษฎร จึงเป็นโอกาสให้บุคคลทั้งสองได้สร้างฐานอำนาจทางการเมือง ^{ในคณะราษฎรด้วยกัน} ใ้กันอย่างหักเหี้ยวกันในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าในตอนต้นภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลวงประดิษฐมนูธรรมจะได้รับการยกย่องในฐานะ "มันสมอง" ของคณะราษฎร เนื่องจากเป็นผู้รอบรู้ในหลักวิชาการอย่างกว้างขวาง ซึ่งถือเป็นตัวจักรสำคัญในการวางหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่การที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องประสบกับความยุ่งยากอันเนื่องมาจากปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติจนต้องเดินทางออกนอกประเทศเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็เป็นเหตุให้บทบาททางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรมในช่วงระยะเวลาดังกล่าวลดน้อยลง ในขณะที่เดียวกันหลวงพิบูลสงครามก็ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำชั้นแนวหน้าด้วยการทำรัฐประหารรัฐบาลชุดพระยามโนปกรณ

นิตินาถาเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ และเป็นแม่ทัพฝ่ายรัฐบาลในการปราบปราม
กบฏบวรเคหะในระหว่างวันที่ ๑๑ - ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ หลวงประดิษฐ
มนูธรรมก็ได้เดินทางกลับเข้าประเทศ และเมื่อได้มีการสอบสวนแล้วว่าหลวงประดิษฐมนู
ธรรมมิได้มีความนิยมเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ต่อมาเมื่อวันที่ ๕
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ จึงได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศ ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีทั้งสองตำแหน่งนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่ง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงอยู่ การที่บุคคลทั้งสองมีความสำคัญในคณะรัฐบาลอย่างเท่าเทียมกันเช่นนี้ / ก ๑๑
เป็นโอกาสให้ทางฝ่ายต่างที่สร้างอำนาจทางการเมืองเพื่อเป็นพื้นฐานในอันที่จะก้าวไปสู่
ตำแหน่งสูงสุดต่อไป

๑.๑ การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม

สำหรับการสร้างพื้นฐานอำนาจของหลวงพิบูลสงคราม นอกจากจะอาศัยวิธีการแสวง
หากำลังสนับสนุนจากกษัตริย์ทหารบกแล้ว หลวงพิบูลสงครามยังพยายามสร้างฐานอำนาจ
ทางการเมืองด้วยวิธีการ -

- ๑. ส่งเสริมให้ราษฎรนิยมกิจการด้านอาหาร โดยการตั้งหน่วยยุวชนทหาร
ขึ้น ตลอดจนการส่งทหารหน่วยต่าง ๆ ไปเยี่ยมเยียนนักเรียนตามโรงเรียนเพื่อปลูกฝัง
ความนิยมด้านอาหารให้แก่เด็กนักเรียนเหล่านี้ การที่หลวงพิบูลสงครามมุ่งส่งเสริมให้
ราษฎรชนชมกับกิจการทหาร ดังกล่าวก็เป็นผลให้ราษฎรนิยมในตัวหลวงพิบูลสงครามผู้ซึ่ง
เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจในหมู่มหาชนด้วยกัน

๒. ตัดกำลังผู้ให้การสนับสนุนฝ่ายตรงข้าม ด้วยเหตุที่สมัครพรรคพวกส่วนใหญ่ของหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ และข้าราชการฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นลูกศิษย์วิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หลวงพิบูลสงครามจึงได้พยายามตัดหนทางมิให้ฝ่ายทหารร่วมให้การสนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรมด้วยการออกคำสั่งห้ามทหารประจำการ เข้ารับการศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

นอกจากนี้หลวงพิบูลสงครามยังได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามข้อเสนอของสภามหาวิทยาลัย อันเป็นโอกาสให้หลวงพิบูลสงครามได้สร้างฐานอำนาจในวงการศึกษาร่วมกับหลวงประดิษฐมนูธรรมอีกด้วย

๓. การขยายอำนาจครอบคลุมหน่วยงานของหลวงประดิษฐมนูธรรม ในระหว่างที่หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หลวงพิบูลสงครามได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้แต่งตั้งนายทหาร เป็นนายอำเภอตามอำเภอชายแดนที่ติดต่อกับประเทศอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อประโยชน์ด้านการหาข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางด้านการทหารของประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนการตามหาข่าวลับในยามสงคราม ข้อเสนอซึ่งนี้ถึงแม้ว่าจะ เป็นวิธีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยภายในประเทศ แต่ก็เป็นการก้าวก้าวอำนาจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งนายไสว สุทธิพิทักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่อาจรับข้อเสนอนี้ได้ จึงเสนอที่จะเดินทางไปต่างประเทศ เพื่อเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญา

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๗/๒๔๙๕ วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๕ และครั้งที่ ๑๑๑/๒๔๙๕ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕.

๒. ไสว สุทธิพิทักษ์ เรื่องเดิม, หน้า ๔๗๖ - ๔๗๕.

ทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างไทยกับต่างประเทศ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้
หลวงประดิษฐมนูธรรมไปปฏิบัติราชการในต่างประเทศเป็นเวลา ๒ เดือน

๑.๒ การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม

หลวงประดิษฐมนูธรรมใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองจากสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ อันเป็นการสร้างรากฐานอิทธิพลทางรัฐสภา ในขณะเดียวกันก็ใช้วิธีการในระบบรัฐสภาทอนอำนาจฝ่ายตรงข้าม ดังเช่น การสนับสนุนให้นายเลียง
ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เปิดแผนกรณิจุฑริตเกี่ยวกับการซื้อ
ชาติที่คืนพระคลังข้างที่ ซึ่งหลวงพิบูลสงครามมีส่วนพัวพันอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของบุคคลทั้งสอง
แล้ว อาจเห็นได้ว่าหลวงพิบูลสงครามเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบมากกว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม
เนื่องจากมีกลุ่มทหารซึ่งเป็นองค์กรที่มาร่วมตัวอย่างเหนียวแน่นและมีระเบียบวินัยเป็น
ฐานอำนาจที่มั่นคง ยิ่งไปกว่านั้นสถานการณ์ทางการเมืองในระหว่างนั้นก็ยิ่งเอื้ออำนวย
ให้ทหารเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้แก่

สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/21034 Political Situation
in Siam.

กรณีที่ดินพระคลังข้างที่เป็นกรณีที่มีการโจษจันกันมากกว่าผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง
การปกครองกอบโกยผลประโยชน์จากการซื้อที่ดินอันเป็นสมบัติของพระคลังข้างที่ด้วยวิธี
การผ่อนส่งในราคาที่ถูกเป็นพิเศษ นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด
อุบลราชธานี ได้ทำหนังสือยื่นเรื่องราวไปยังนายกรัฐมนตรี ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ และประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ขอให้
ดำเนินการไต่สวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ และต่อมาในวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ จึงได้
มีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่ดินพระคลังข้างที่ในสภาผู้แทนราษฎร.

๑. สถานการณ์ภายในประเทศ ในระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประเทศชาติย่อมต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ดังนั้นการที่หลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการ เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้อาลัยถึงความสำคัญของทหารในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองแก่พระยาพหลพลพยุหเสนาว่า พระองค์มีพระราชประสงค์จะให้กองทหารทุกเหล่ามีความสามัคคีกัน และร่วมมือกันรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

ดังนั้นการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เลือกหลวงพิบูลสงครามให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้ เอกสารของเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยกล่าววิจารณ์ไว้ว่าเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยให้อำนาจทหาร เข้มแข็งและจะ เป็นการควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ไปได้^๒

๒. สถานการณ์ระหว่างประเทศ ในระหว่างนั้นเป็นช่วงเวลาที่ยุทธการในยุโรปอยู่ในภาวะตึงเครียด มีการแบ่งพวกแบ่งฟองออกเป็น ๒ ค่ายคือ ค่ายสัมพันธมิตร ซึ่งประกอบด้วยอังกฤษและฝรั่งเศส และค่ายมหาอำนาจอักษะอันประกอบด้วยเยอรมนี และอิตาลี ซึ่งมีที่ท้าวความขัดแย้งระหว่างทั้ง ๒ ค่ายนี้จะลุกลามกลายเป็นสงครามโลก ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นในทวีปยุโรป แต่ชาวไทยก็ใคร่รู้ว่าเป็นไปโดยผ่านทางสื่อสารมวลชน วิทยุและหนังสือพิมพ์ รัฐบาลก็เริ่มเตรียมสะสมกำลังทหารและอาวุธเพิ่มขึ้นเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ โดยการเพิ่มงบประมาณประจำปี

ศรีกรุง วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ช. F.O. 371/21053 Political Situation in Siam.

ให้แก้กิจการทหารมากขึ้น ตลอดจนมีการเรียไรเงินบำรุงกองทัพเพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงครามที่อาจเกิดขึ้นในประเทศไทย

ภาวะดังที่เรียกเช่นนี้เป็นภาวะเอื้ออำนวยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เห็นถึงความสำคัญของความเข้มแข็งเค็ดขาดแบบทหารในตัวผู้นำประเทศ

ด้วยเหตุดังกล่าวบทบาททางการเมืองของหลวงพิบูลสงครามจึงก้าวรุดหน้าไปอย่างมากจนถึงกับได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ภายหลังจากที่รัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนาลาออก เนื่องจากแพ้มติในสภาผู้แทนราษฎร เรื่องใหม่รายละเอียดประมาณโดยแจ่มแจ้งตามขอเสนอของนายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด

ดังเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า หลวงพิบูลสงครามและหลวงประดิษฐมนูธรรมเกิดมาตหมางใจกันในเรื่องทางการเมือง จึงเป็นที่คาดหมายกันว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะไม่เข้าร่วมในรัฐบาลชุดใหม่นี้ และคงจะได้รับแต่งตั้งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส แต่กลับปรากฏว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมยินยอมเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังด้วย ซึ่งเป็นแนวใหม่ให้เห็นว่าบุคคลทั้งสองมีที่ท่าจะประนีประนอมกันมากยิ่งขึ้น ในการประชุมคณะรัฐมนตรีแต่ละครั้งนั้นบุคคลทั้งสองก็มักจะมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ และยังมีที่ท้าวให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันอีกด้วย ดังปรากฏในการประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการตั้งผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแทนเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศซึ่งขอลาออกจากตำแหน่งนั้น หลวงพิบูลสงครามได้เสนอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมดำรงตำแหน่งแทน แต่หลวงประดิษฐมนู-

ธรรมเนียมและเสนอให้หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งดังกล่าวนี้ด้วยอีกตำแหน่ง
หนึ่ง

อย่างไรก็ตาม หลวงพิบูลสงครามและหลวงประดิษฐมนูธรรมสามารถประสาน
ความร่วมมือกันได้ ก็ชั่วในระยะเวลาอันสั้น ต่อมาก็เกิดความแตกแยกกันขึ้นอีกในปัญหา
เข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งลุกลามต่อไป

Silim N. K...
Imunab

8

๒. การเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ ๒

หลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรมมีความคิดแตกต่างกันมาตั้งแต่
เหตุการณ์อินโดจีน ซึ่งเป็นภพพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส แต่ก็ไม่ปรากฏให้เห็นเด่น
ชัดนัก จะเริ่มมีความคิดเห็นแตกแยกกันเป็นคนละแนวก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นบุกประเศไทยในวันที่
๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลไทยได้ตกลงทำกติกาสัญญาสัมพันธมิตรร่วมกับ
ญี่ปุ่น และประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในเวลาต่อมา

๒.๑ สงครามอินโดจีน

ภายหลังที่ฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมนี โดยทำสัญญาสงบศึกต่อกันเมื่อวันที่ ๒๒
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ฝ่ายฝรั่งเศสได้เร่งรัดไทยขอให้ทำกติกาสัญญามิตรไมตรีกันและกัน
ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งลงนามกันไว้เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ มีผลบังคับ

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๗/๒๔๘๒ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม

พ.ศ. ๒๔๘๒.

๒
ดูรายละเอียดใน อุดม จิระสวัสดิ์ "สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และ
สังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒" วิทยานิพนธ์เสนอ แผนกวิชา
ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

แต่ฝ่ายไทยก็ได้ยื่นข้อเสนอมิให้มีการปักปันเขตแดนระหว่างกันให้แน่นอน เรียบร้อยเสียก่อน แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมตกลงด้วย เหตุการณ์ทางชายแดนระหว่างไทย - อินโดจีน ก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนกระทั่งเกิดการปะทะกัน ประเทศไทยจึงต้องประกาศสถานะสงครามกับอินโดจีนเมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๓ และต่อมาในวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓ หลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เพื่อให้มีอำนาจสิทธิขาดในการบังคับบัญชากองทหารหน่วยต่าง ๆ โดยหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งดังกล่าว เพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงครามที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพเข้ามาในดินแดนอินโดจีน

การแสดงออกของประชาชนไทยโดยทั่ว ๆ ไป น่าจะเข้าใจว่าประชาชนเห็นด้วยกับรัฐบาลในการเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนมาจากฝรั่งเศส ทั้งการสนับสนุนจากสื่อมวลชน และการที่นักศึกษา และประชาชนได้เดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ แต่สำหรับหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นกลับไม่เห็นด้วยกับเหตุการณ์ครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากการที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้สนทนากับเซอร์ โจเซฟ ครอสบี ซึ่งสรุปได้ใจ

ฝ่ายไทยได้ขอรองให้ฝรั่งเศสตกลงในหลักการดังต่อไปนี้

๑. ให้เส้นเขตแดนตามลำแม่น้ำโขงเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ ดินหลักร่องน้ำลึก เป็นเกณฑ์
๒. ปรับปรุงเส้นเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ คือ ให้ถือว่าแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้
๓. ขอให้ฝรั่งเศสรับรองว่า ถ้าอินโดจีนเปลี่ยนจากอริปไตยฝรั่งเศสไป ฝรั่งเศสก็จะคืนอาณาเขตลาวและกัมพูชาให้ไทย

๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๖/๒๔๘๓ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน

ความว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่เห็นด้วยกับการเรียกร่องดินแดนอินโดจีน ด้วยเห็นว่า
 เขมรคงไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทย ซึ่งไม่สามารถพัฒนาประเทศเขมรให้ดีขึ้น
 ได้ ประเทศไทยไม่อาจจัดหานายแพทย์ วิศวกรทำถนน หรือเจ้าหน้าที่สุขาภิบาลให้แก่
 เขมรได้ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเองก็มีผู้ชำนาญการเหล่านี้เพียงไม่กี่คน นอกจากนี้
 นั้นเขมรยังเป็นดินแดนกันชนระหว่างไทยกับจีนอีกด้วย ถ้าประเทศไทยผนวกดินแดนเขมร
 เข้าด้วยกันแล้ว ก็อาจจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับจีนได้

กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เกี่ยวกับเรื่องอินโดจีนยุติลงด้วยการไกล่เกลี่ย
 ของญี่ปุ่น โดยได้เจรจาตกลงกันที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๘ ผล
 การเจรจาดังกล่าว ฝรั่งเศสยอมยกดินแดนบางส่วน อันได้แก่ เมืองศรีโสภณ มงคลบุรี
 และพระตะบองให้แก่อไทย

จากการที่กองทัพไทยสามารถยึดดินแดนอินโดจีนกลับคืนมาได้บางส่วน จึงได้มี
 พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานยศ จอมพล จอมพลเรือ และจอมพล-
 อากาศ ให้แก่นายพลตรี หลวงพิบูลสงคราม^๒

๒.๒ การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในระยะต้นของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศไทยประกาศตนเป็นกลาง ไม่
 เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยมีประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติความเป็นกลาง

สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/22215 Political Situation
 in Siam.

^๒ "ประกาศพระบรมราชโองการ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๕๑
 หน้า ๕๕๑ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕.

เพื่อให้ประชาชนรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและเที่ยงธรรมในสถานการณ์สงคราม ทั้งนี้หลวงพิบูลสงครามได้ให้เหตุผลในการประกาศความเป็นกลางครั้งนี้ว่า

ในเรื่องอังกฤษ ฝรั่งเศส ระบบเยอรมนีนี้มีปัญหาสำหรับเราก็คือ จะเข้าข้างใครก็ รู้สึกว่าไม่ใคร่ประโยชน์อะไรเลย แต่ก่อนเรารบเพื่อหาชื่อเสียง แต่เวลานี้เรามีทุก ๆ อย่างที่เราต้องการแล้ว เช่น เอกราชในทางศาล ในทางตุลาการและสนธิสัญญาที่ เสมอภาคกันดี ฯลฯ จึงเห็นว่าถ้อยนโยบายเดิม คือเป็นกลางเป็นนโยบายที่ดีที่สุด ตาม ประวัติศาสตร์การผูกมิตรกับประเทศอื่นโดยช่วยรบนั้น ปรากฏว่าประเทศเล็กไม่ได้ อะไรเลย ผลที่สุดคนเก่งเอาไปหมด^๒

เพื่อรักษาความเป็นกลางไว้อย่างมั่นคง และเพื่อความปลอดภัยของประเทศชาติ รัฐบาลได้ลงนามกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับรัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลอังกฤษในวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ กรุงเพท ฯ และลงนามกับรัฐบาลญี่ปุ่นที่กรุงโตเกียวในวันเดียวกันนี้ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยทราบว่าไทยไม่อาจรักษาความเป็นกลางได้ตลอดไป เพราะเหตุผลทางยุทธศาสตร์ กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการยึดสิงคโปร์ซึ่งเป็นที่ตั้งฐานทัพเรือ อังกฤษ แต่ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งทหารขึ้นบกที่สิงคโปร์ได้ เนื่องจากจะได้รับการต่อต้านอย่างหนัก ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ไม่สามารถขึ้นบกที่พม่าหรืออินเดียนเดียซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ได้เช่นเดียวกัน เพราะต้องเดินเรือผ่านน่านน้ำที่อังกฤษมีอิทธิพลอยู่ ดังนั้นการยกทัพผ่าน ประเทศไทยไปยังดินแดนของอังกฤษจึงเป็นวิถ์ทางที่สะดวกที่สุด ทั้งนี้หลวงพิบูลสงครามได้ แสดงความเห็นเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่อที่ประชุม คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่า ประเทศไทยไม่อาจรักษาความ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลางพุทธศักราช ๒๔๘๒"
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๖ ตอนที่ ๓๔ หน้า ๔๔๗ วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖.

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๗/๒๔๘๖ วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ.

เป็นกลางอยู่ได้ตลอดไป จึงจำต้องตัดสินใจเข้าร่วมรบกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พร้อมกันนี้ก็ได้ขอความคิดเห็นจากที่ประชุมว่า ไทยควรจะเข้าข้างฝ่ายอังกฤษหรือญี่ปุ่น ทั้งนี้ด้วยความมั่นใจว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเดินทัพผ่านประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีก็ไม่อาจตัดสินใจได้อย่างแน่นอนว่าจะจะเป็นฝ่ายใด จนกระทั่งในวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ชายฝั่งอ่าวไทย ทางตอนใต้ ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี ได้มีการปะทะกำลังกันระหว่างฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายไทย อันเป็นผลให้มีผู้เสียชีวิตเป็นอันมาก ทางฝ่ายไทยไม่อาจสั่งให้ดำเนินการอย่างใดได้ เนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และบัญชาการทหารสูงสุด เดินทางไปราชการตรวจดูแลแนวป้องกันทางทหารที่จังหวัดพระตะบอง ครั้นเมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กลับถึงกรุงเทพฯ แล้ว จึงได้เข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาขอเสนอของฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งได้ขออนุญาตเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังพม่าและมลายู เมื่อมีการอภิปรายกันเป็นเวลาพอสมควรแล้ว จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ตัดสินใจให้ระงับการต่อสู้และยินยอมให้ทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยได้เมื่อเวลา ๐๗.๓๐ น. ของวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

หลังจากการตกลงหยุดยิงแล้วญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอต่อฝ่ายไทย ๔ ข้อว่าจะเลือกลักษณะความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นในรูปแบบใด ข้อเสนอของญี่ปุ่นมีสาระสำคัญเกี่ยวกับ

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๐/๒๔๘๔ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔. ๕๖

๒ ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคลซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดให้เรียกชื่อตัวและชื่อสกุลแทนการเรียกบรรดาศักดิ์ หลวงพิบูลสงครามตกลงใจใช้ชื่อ นายแปลก ชีตตะสังคะ พิบูลสงคราม

๑. ทำสัมพันธไมตรีทางการทูตและการป้องกันประเทศไทยร่วมกัน
๒. เสนอให้เขาเป็นไตรภาคีตามกติกาสัญญาไตรภาคีฉบับลงวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ซึ่งได้มีการลงนามกันระหว่างผู้นำประเทศเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น
๓. อนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านอาณาเขตของไทยและอำนวยความสะดวกให้ทุกอย่าง รวมทั้งป้องกันมิให้มีการปะทะกันเกิดขึ้น
๔. ประเทศญี่ปุ่นและไทยรับว่าจะป้องกันประเทศไทยร่วมกันและขอตกลงในเรื่องความร่วมมือทางการทหาร

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาข้อเสนอของญี่ปุ่นอาจแบ่งความคิดเห็นออกเป็น ๓ ฝ่าย ดังนี้

๑. ผู้ที่มีความเห็นว่าควรร่วมมือกับญี่ปุ่น ได้แก่ พลอากาศตรี มุนี มหาสันทนะ เวชยันตรังสฤษดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ นายพลตรีเอก เพ็ชรเลิศ บริรักษ์บุททิกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ นาวาเอกถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายพลตรีพิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต รัฐมนตรี พันโท มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรี หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ รัฐมนตรี นายอุทัย แสงมณี รัฐมนตรี นายวิจิตร วิจิตรวาทการ รัฐมนตรี และนายโป-ระ สมอาหาร รัฐมนตรี

๒. นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้เดียวในคณะรัฐมนตรีที่ไม่ยอมจำนนตามข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่น แต่ต้องการให้มีการตกลงด้วยว่า "เมื่อเราหยุดยิงและวินิจฉัยไปในทางที่เราจะไม่รบแล้ว ผลที่ตกลงนั้นจะต้องเป็นว่า เราไม่ไปรบกับอีกฝ่ายหนึ่ง" และมีความเห็นว่าไทยไม่ควรผูกพันกับญี่ปุ่น โดยการทำข้อตกลงร่วมกันดังข้อเสนอของญี่ปุ่น แต่ควร

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครังพิเศษ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

^๒ หลวงประดิษฐมนูธรรม

^๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครังพิเศษ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

กระทำในรูปการยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไต้หวัน

๓. รัฐมนตรีคนอื่น ๆ นอกจากนี้ก็ได้แสดงความเห็นแก่ประการใด

ผลการประชุมปรากฏว่า ที่ประชุมตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย และตกลงกันว่า จะร่วมมือกันป้องกันประเทศไทย

ถึงแม้ว่านายปรีดี พนมยงค์ จะไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับญี่ปุ่น แต่นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้คัดค้านมติคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใด ตราบจนกระทั่งมีการประชุมเกี่ยวกับความร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้กล่าวคัดค้านการตัดสินใจของรัฐบาลว่า

ที่ผมจะพูดต่อไปนี้ขอให้ถือว่า ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผมคนหนึ่งที่มีส่วนทำตั้งแต่คนเหมือนกัน ซึ่งทุกคนก็ยอมจะรู้แล้ว ความรักชาติ ผมก็ไม่ยอมที่จะให้ใครยิ่งกว่าผม อย่างน้อยเท่า ๆ กันผมก็ยังยอม เพราะฉะนั้นขอให้ผมได้พูด ผมแต่ผมจะเป็นอันตรายก็ไม่ว่า ในการที่ได้แสดงความเห็นมาตั้งแต่คนหรืออะไรนั้น ผมไม่ได้เขาข้างอังกฤษหรืออะไร ผมมองแต่ชาติไทย ที่นี้ประมวลเหตุการณ์ทางการเมืองที่เราจะได้วินิจฉัยกันนั้น มันก็มีทั้งสองเสียง บางเสียงที่ว่าญี่ปุ่นจะชนะก็มี บางเสียงที่ว่าอังกฤษจะชนะก็มี มีทั้งสองเสียงด้วยกัน เรื่องรบหรือไมรบ เมื่อวันนั้นเรากลกลงกันไปเินทางที่เห็นว่าเมื่อไม่รบแล้ว เราก็เลือกเอาทางเบาที่สุดคือรู้สึกว่าเป็นการเสียชื่อเหมือนกัน ขอรหรือไหมน ประเด็นอยู่ที่ตรงไหน ถ้าประเด็นอยู่ที่เราจะกู้เกียรติยศของชาติก็จะเสียเกียรติทั้งชั้นและลง คือที่แรกเราไม่รบ ที่หลังเราเขารบ เรากลับไปกลับมา ผมคิดว่าจะเสียทั้งชั้นและลง เพราะฉะนั้นผมทางใดบางที่จะให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงไป แล้วเมื่อไม่ปฏิบัติตาม เขาเองก็จะตองเป็นฝ่ายที่ผิด เราควรพยายามทำให้เป็นไปตามข้อที่ได้ตกลงกันอย่างไร ผมก็ไม่ทราบ ผมถือว่าผมคนหนึ่งที่ได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากี่มุงหวังที่จะให้ชาติบ้านเมืองเจริญ คิดว่าครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญที่สุดสำหรับชื่อเสียงของประเทศชาติและคณะรัฐบาลด้วย ถ้าเราหวนกลับไปเล่น

พวกเดียวกับเขา อย่าพูดถึงจุดแห่งสงครามจะเป็นอย่างไร คงทราบด้วยกันทั้งดู
หนทางที่ที่สุดสำหรับเราจะได้ในเวลานี้ เราจะมีทางให้เขาปฏิบัติอย่างไรตามขอ
สัญญา^๑

อย่างไรก็ตาม รัฐมนตรีคนอื่นไม่อาจตัดสินใจได้ว่า จะดำเนินการต่อไปอย่างไร
ที่ประชุมจึงได้มีมติว่าประเทศไทยไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากกระชับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นให้
แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ความขัดแย้งระหว่างจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับ
การร่วมมือกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ อาจสันนิษฐานได้ดังนี้คือ

เหตุผลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในการทำสงครามกับ
อังกฤษและอเมริกานั้นมีเหตุผลที่สำคัญคือ

๑. ประเทศไทยอยู่ในฐานะจำยอมที่ต้องรักษาชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย
ตลอดจนเอกราชของประเทศไว้อย่างมั่นคง ทั้งนี้จะเห็นได้จากคำพูดของจอมพลแปลก
พิบูลสงคราม ซึ่งกล่าวถึงการทำความตกลงร่วมมือกับญี่ปุ่น ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อ
วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ มีใจความตอนหนึ่งว่า

ที่เราได้ตกลงไปแล้วนั้น ผมขอยืนยันว่ารู้สึกว่าเป็นทางที่ที่สุด เป็นทางที่จะให้
เราใคร่อกพินไป และเป็นทางที่จะให้เราได้อิสระภาพของเราขึ้นมาได้ ผมเห็นว่า
ทางเดียวคือทางนี้เท่านั้น... การรบในสมัยนี้เป็นการทำลายกันทั้งชาติ และเป็นสง-
ครามที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเรารบกับญี่ปุ่นก็ไม่มีปัญหาเลย ถ้าเรารบตั้งแต่วันนั้น
แล้วผมนี้กลัวว่าป่านนี้พวกเราจะไม่ไผ่มาตั้งอยู่อย่างนี้ และเอกราชก็จะต้องเสียไป

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

บ้านเมืองอาจจะเป็นซีเถ่าไปก็ได้ แล้วใคร ใคร ใคร... ขอแรกที่จะให้
รอกันไปไหนในเวลานี้ก็ขอ หมายความว่า เราจะต้องแสดงตนเป็นมิตรกับญี่ปุ่น
ทุกอย่าง จะโดยจริงใจหรือไม่ก็ตาม ปล่อยให้เขาทำ ปล่อยให้เขาฉานเราไป^๑

เมื่อไทยยินยอมให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นแล้วก็ต้องร่วมมือไปอย่างเต็มที่เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ญี่ปุ่นยึดครองประเทศ เนื่องจากในระหว่างนี้มีทหารญี่ปุ่นมาตั้งฐานทัพปฏิบัติการอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เห็นได้จากกรณีที่หลวงโกวิทอภัยวงศ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอความร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่นว่า "ตอนที่เราตกลงกันว่าไม่สู้รบมาถึงแค่นี้จะมาสู้ในตอนนั้นแล้ว มีแล้วกว่าตอนแรกอีก เพราะฉะนั้นไม่มีทางใดมองเห็นทางที่จะเลือกทางอื่น"^๒ โดยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ได้กล่าวเสริมว่า "ถ้าจะสู้ก็ต้องสู้ตั้งแต่วันที่ ๘ ถ้าจะสู้เวลานี้ก็ยิ่งโง่กว่าตอนแรก"^๓

๒. ทางด้านยุทธศาสตร์ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีความเห็นว่าในขณะที่ฝ่ายอักษะกำลังเพลี่ยงพล้ำถูกอังกฤษรุกรานอย่างหนักในยุโรป ญี่ปุ่นต้องเปิดฉากทำสงครามกับอังกฤษโดยการโจมตีสิงคโปร์ซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ การเข้าโจมตีสิงคโปร์นั้น ญี่ปุ่นต้องยกทัพผ่านประเทศไทย อันเป็นผลให้ไทยไม่สามารถรักษาความเป็นกลางได้ตลอดไป สำหรับการจะร่วมมือกับอังกฤษหรือญี่ปุ่นนั้น จอมพลแปลก พิบูลสงครามมีความเห็นว่า ไทยควรร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นมากกว่า โดยให้เหตุผลว่า ถ้าหากร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น ประเทศไทยอาจเพียงแต่ระดมกำลังทหารป้องกันแนวรบในบริเวณภาคใต้ของไทย เพื่อต้านทานทหารอังกฤษที่ยกมาจากสิงคโปร์ ซึ่งจอมพลแปลก พิบูลสงครามคาดว่าไม่ถึงแสนคน สำหรับพรมแดนด้านแม่สอดแม่สายที่ติดกับพม่านั้นไม่จำเป็นต้องมีทหารป้องกัน

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

เนื่องจากอังกฤษไม่สามารถผ่านเข้ามาได้ แต่ชาวไทยร่วมกับอังกฤษ ญี่ปุ่นก็จะตองบุกประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากญี่ปุ่นยังคงมีกองทัพเรือ กองทัพอากาศ และกำลังคนที่เข้มแข็ง และยังสามารถยึดเรือรบของฝ่ายอังกฤษได้อีกด้วย

๓. ดินแดนอินโดจีน จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งมีนโยบายที่จะรวมดินแดนอินโดจีนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของไทย ได้เคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ว่าประเทศไทยจะไม่เข้าร่วมรบกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะมุ่งหาหนทางให้ดินแดนอินโดจีนที่ไทยเสียให้กับฝรั่งเศสกลับคืนมาเท่านั้น ดังนั้นเมื่อฝ่ายอักษะเสนอที่จะยกดินแดนอินโดจีนให้แก่ไทย จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมรบกับฝ่ายอักษะ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของจอมพลแปลก พิบูลสงครามในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่า เยอรมันจะยกดินแดนอินโดจีนบางส่วนให้แก่ไทย เพื่อป้องกันมิให้ญี่ปุ่นเป็นใหญ่ในเอเชียแต่เพียงประเทศเดียว พร้อมกันนั้นก็ได้กล่าวขยของญี่ปุ่นว่า "ความจริงเท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้เราต้องการอะไรก็เอาจากญี่ปุ่นได้ แต่เราไม่ได้ให้อะไรญี่ปุ่นเลย ส่วนประเทศอื่นนั้นกลับตรงกันข้าม เราไม่ได้อะไรจากเขาเลย"^๓

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔. สืบมา

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๖/๒๔๘๓ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓.

^๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๐/๒๔๘๔ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔. สืบ

ข้อความที่ว่า "...เราต้องการอะไรก็เอาจากญี่ปุ่นได้..." น่าจะหมายความว่าถึงดินแดนอินโดจีนด้วย.

๔. ความช่วยเหลือทางด้านการเศรษฐกิจ การที่ญี่ปุ่นพยายามชักจูงไทยให้เข้าเป็นฝ่ายตนในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยให้การสนับสนุนทางด้านการเศรษฐกิจ น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นิยมชมชอบญี่ปุ่น ทั้งนี้จะเป็นได้จากคำพูดของจอมพลแปลก พิบูลสงครามที่กล่าวเปรียบเทียบระหว่างการค้ากับอังกฤษ และการค้ากับญี่ปุ่นว่า ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษ แต่อังกฤษไม่ยินยอมขายสินค้าให้แก่ไทย ส่วนญี่ปุ่นให้การสนับสนุนแก่ไทยทุกอย่าง แม้ว่าจะไม่มีอิทธิพลอยู่ในประเทศไทยก็ตาม

๕. การรักษาอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎร ถึงแม้ว่าเหตุผลเรื่องความร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรไว้จะเป็นเหตุผลที่อ่อนที่สุด แต่ก็มีหลักฐานจากคำพูดของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่กล่าวถึงผลเสียของการร่วมมือกับญี่ปุ่นว่า จะทำให้รัฐบาลคณะราษฎรซึ่งมีอำนาจอย่างเต็มที่ในขณะนั้นต้องสิ้นสุดลง ดังนั้นคือ

ญี่ปุ่นอาจทำได้หลายทางดังที่ได้เคยบอกไว้แล้ว ถ้าเป็นวิธีการเข้ามา ไทยก็เป็นผู้ขอรายที่สุดของเรา เราจะต้องพิจารณาวาดูเป็นดังนี้เราจะทำอย่างไร ถ้าเราดูจะมีผลอย่างไร เราเรียกอังกฤษไม่มาช่วยบ้านเมืองก็จะต้องวอดวาย คณะราษฎรจะไม่มีอยู่ ทองเสรีจ ช่อแรกเขาชนะแม่เราไม่ตายเขาก็ต้องตั้งรัฐบาลใหม่ และต้องเป็นรัฐบาลตรงข้ามกับเรา เช่น พระยาเทพหัสดินทร เป็นตน ถاربเมื่อไรเราก็แพบบ้านเมืองก็แตก คณะราษฎรก็แตก แล้วแพควย ขอให้เหลือก็ยังมีเกียรติศักดิ์ว่าเป็นนักสู้ แต่ใครจะสู้ที่วาสุจนคนสุดท้ายหรือ เลือดหยดสุดท้าย เป็นกฎไปรปะกันคาชวนเชื่อ แต่ไม่มีประเทศใดทำอย่างนั้นเลย นี่เป็นภัยที่รบกับญี่ปุ่น หินถاربรบกับอังกฤษรบกับญี่ปุ่น ผลมันก็ทำนองเดียวกันคือ บ้านเมืองเราแตกเราตายไป แมวบ้านนายอังกฤษชนะ เราก็กแตกไปแล้ว ไทยอาจฟื้นแต่ไม่ใช่พวกเรา นี่เป็นปัญหาที่ต้องคิด

๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๖/๒๔๔๔ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๔.

๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔.

เหตุผลของนายปรีดี พนมยงค์

นายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังต่อไปนี้คือ

๑. ไม่ต้องการให้ทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นในลักษณะที่เป็นการผูกมัดให้ฝ่ายไทยต้องเป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร นายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นว่า หากไทยตกลงว่าจะไม่รบกับญี่ปุ่นแล้ว ก็ไม่ควรรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยเช่นกัน ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่า การที่ประเทศไทยรักษาความเป็นกลางนั้นจะไม่ทำให้ฝ่ายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบ หากประเทศไทยร่วมมือกับฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ

๒. การตกลงร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้นควรจำกัดเพียงแต่ความร่วมมือทางการทหารเท่านั้น ไม่ควรเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจและการคลังด้วย ซึ่งนอกจากนายปรีดี พนมยงค์ จะได้เสนอความคิดเห็นดังกล่าวนี้แล้ว ยังดำเนินการชักชวนมิให้ญี่ปุ่นเมื่อพิชิตด้านการคลังเหนือไทยตลอดมาอีกด้วย ดังเช่นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ก่อนที่ญี่ปุ่นจะเดินทัพผ่านประเทศไทยนั้น "โยโกฮามาสเปชีแบงก์" (Yokohama Specie Bank) ของญี่ปุ่น ได้กู้เงินจากสหราชอาณาจักรไทย โดยสัญญาจะส่งทองคำมาให้ไทยเป็นการตอบแทน แต่ฝ่ายไทยต้องทำสัญญาเก็บทองคำจำนวนนี้ไว้ที่ญี่ปุ่น จะขนมายังประเทศใดก็แต่ในกรณีที่ได้รับควมเท่านั้น ซึ่งนับได้ว่าข้อตกลงดังกล่าวนี้ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่ง นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้ดำเนินการขอแก้ไขสัญญาเสียใหม่ให้เป็นการซื้อขายกันโดยตรง คือ ให้ญี่ปุ่นส่งทองคำมายังไทย โดยไทยจะยินยอมฝาก

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๐/๒๔๘๔ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์

พ.ศ. ๒๔๘๔.

ทองคำไว้ที่ญี่ปุ่น ๑๐ ล้านบาท เป็นการตอบแทน แต่ญี่ปุ่นไม่ยินยอมตามข้อตกลงดังกล่าว

ภายหลังที่ไทยยินยอมทำสัญญาให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นกู้เงินจากไทยเพื่อใช้จ่ายในกองทัพญี่ปุ่นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ - มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งนับเป็นงวดแรกด้วยจำนวน ๘๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ประมาณ ๕๐,๒๔๖,๓๓๐ บาท) อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔ ต่อปี แต่นายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นว่าการที่ญี่ปุ่นขอกู้เงินจำนวนดังกล่าวนี้ ไทยจะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ธนบัตรหมุนเวียนในท้องตลาดมากขึ้น และทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ จึงเสนอให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้ภายในกองทัพในลักษณะ "Invasion Note" เพื่อว่าเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงก็จะไต่ประกาศยกเลิกได้โดยง่าย

การที่นายปรีดี พนมยงค์ มีนโยบายที่จะไม่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นและได้ดำเนินการชักชวนมิให้ญี่ปุ่นตั้งดวงผลประโยชน์ด้านการเงินจากไทย เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นไม่พอใจ นายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงเสนอให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ย้ายนายปรีดี พนมยงค์ ไปดำรงตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจทางการบริหาร ประจวบกับเวลานั้นมีตำแหน่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่างอยู่ เนื่องจากเจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม) ผู้สำเร็จราชการ

จดหมายจากนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถึงจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ฉบับที่ น. ๔๙๕๐๖/๒๔๘๔ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ฉบับ

อัตราแลกเปลี่ยน ๑.๕๕ เยนต่อ ๑ บาท

ทวี บุญยเกตุ "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เรื่องเดิม, หน้า ๓๑๒ - ๓๑๓.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ฉบับภาค.

๑๕๕

แทนพระองค์ถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรยังมิได้ตั้งขอมผู้ใดในตำแหน่งนี้ จอมพล
แปลก พิบูลสงคราม จึงได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติแต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์
เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งสภาผู้แทน
ราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ ในวันเดียวกันนี้นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ลา
ออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ.
๒๔๘๔ ก็ได้ปฏิญาณตนต่อสภาผู้แทนราษฎรเข้ารับหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งใน
ขณะนั้นมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นประธาน และมีเจ้าพระยาพิช-
ัยนทร โยธินเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกท่านหนึ่ง จึงประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์รวม ๓ ท่านด้วยกัน

การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เสนอให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งผู้
สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น นับเป็นประโยชน์ต่อตัวจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คือ
นอกจากจะเป็นการปรับปรุงตัวรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้เข้ากับฝ่ายผู้พ้นแล้ว ยัง
เป็นการกำจัดนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากวงการเมืองอีกด้วย กิ่ง

ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นว่า การที่ตนดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์นั้น ถึงแม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่ทางด้านการบริหาร แต่ก็เป็นโอกาสให้ได้ดำเนิน
การต่อต้านผู้พ้นอย่างลับ ๆ ในรูปของขบวนการเสรีไทยต่อไป

การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ เสรีไทยภายใน
ในประเทศ ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า และเสรีไทยภายนอกประเทศ ซึ่งมี
หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา และหม่อมเจ้า-
ศุภวดีวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เป็นหัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ วัตถุประสงค์ของขบวนการ
เสรีไทยก็คือ ทำการต่อต้านผู้พ้นซึ่งตั้งฐานที่พำนักอยู่ในประเทศไทย สำหรับการดำเนินงาน
ของเสรีไทยภายในประเทศนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายใน
เมืองภายในประเทศและต่อปัญหาความขัดแย้งภายในคณะราษฎรด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่อง-
จากเสรีไทยได้กำหนดแผนการณ์ที่จะล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เพื่อให้คำ

ประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรที่รัฐบาลชุดดังกล่าวกระทำเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ต้องสิ้นสุดลงด้วย อันเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คั้งนั้นนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้อาศัยความร่วมมือจากเสรีไทยซึ่งมีสมาชิกคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนส่วนใหญ่ ร่วมอยู่ช่วยในการรวบรวมสมัครพรรคพวก เพื่อทำการ โค่นล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี สืบต่อมา

ในสมัยรัฐบาลพลเรือน การที่เสรีไทยได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากในฐานะผู้กอบกู้ประเทศจากการ เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้บรรดานายทหารไม่พึงพอใจ อันเป็นสาเหตุให้รวมกันกระทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐

๓. ความพยายามของฝ่ายพลเรือนที่จะ โค่นล้ม รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

ความขัดแย้งระหว่างจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ อันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่ต่างกัันเกี่ยวกับการ เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันเป็นผลให้นายปรีดี พนมยงค์ ถูกตัดออกจากวงการเมือง โดยได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ทำให้งานต่อต้านญี่ปุ่นของบุคคลทั้งสองในเวลาต่อมาเป็นไปได้ในลักษณะต่างคนต่างดำเนินการ มิได้มีการประสานงานร่วมกันเลย ปัญหาความแตกแยกดังกล่าวประกอบกับการที่ฝ่ายอักษะ เพ็ลียงพลั่วในสงคราม เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ วางแผนที่จะใช้วิถีทางในระบบรัฐสภาบังคับให้รัฐบาลชุดจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งได้ประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ลาออกจากการ เป็นรัฐบาล เพื่อให้คำประกาศสงครามสิ้นสุดลงไปด้วย แต่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่อาจดำเนินการได้งายนัก ~~เนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังคงรักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนไว้อย่างมั่นคง โดยมีพระวรวงศ์เฮอร์พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง คั้งเช่นกรณีที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๕~~

มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาที่ยังยั้งใบลาออก ได้มีใ้แจ้งให้นายปรีดี พนมยงค์ ทราบ อันเป็นโอกาสให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ให้มีแนวนโยบายในทำนองเดียวกัน ต่อมาในวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ยื่นใบลาออกต่อพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงส่งต่อไปยังนายปรีดี พนมยงค์ เพื่อพิจารณา นายปรีดี พนมยงค์ อนุมัติให้เป็นไปตามประสงค์ และให้ประกาศการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทางวิทยุกระจายเสียง แต่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม กลับปฏิเสธว่าตนมิได้ลาออก อันเป็นผลให้ความประสงค์ของนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องล้มเหลวลง นายปรีดี พนมยงค์ จึงหาหนทางที่จะตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้น โดยการชักจูงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลงมติเลือกนายทวี บุณยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร เพราะเมื่อมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายทวี บุณยเกตุ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลแล้ว คำประกาศยอมถือว่าเป็นพระบรมราชโองการสมบูรณ์ตามกฎหมายและถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ได้ขัดขืนมติของสภาผู้แทนราษฎรด้วยการไม่ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้นายทวี บุณยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มากยิ่งขึ้น จึงได้ให้การสนับสนุนแก่นายปรีดี พนมยงค์ ในการคัดค้านร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗

นายปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เรื่องเดิม, หน้า ๖๕.

ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก" เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓ - ๓๒๔.

ซึ่งรัฐบาลเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เป็นผลให้คณะรัฐบาลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม
 ทรงแลาออกไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ อันเป็นการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของจอมพล
 แปลก พิบูลสงคราม

๓.๑ การยื่นใบลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม *

ความพยายามของนายปรีดี พนมยงค์ ในการที่จะกำจัดจอมพลแปลก พิบูลสงคราม
 เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งจอมพลแปลก
 พิบูลสงครามได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
 อาทิตยทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่พระวรวงศ์เธอพระองค์
 เจ้าอาทิตยทิพอาภาไม่กล้าคัดลिनพระทัยว่าจะทำประการใด จึงได้เรียกตัวนายทวี บุณยเกตุ
 เลขาธิการคณะรัฐมนตรี และนายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎร ไปหารือ
 เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทั้งได้ส่งนายทวี บุณยเกตุ พันโทขุนนรินทร์ชัย ราชเลขาธุการในพระองค์
 และนายจิตตะเสน ปัญจะ รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ไปสอบถามจอมพลแปลก พิบูลสง-
 กราม เกี่ยวกับการลาออกครั้งนี้ แต่เมื่อได้รับรายงานว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม
 ประสงค์จะลาออกแน่ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาก็ยังไม่อาจคัดลिनพระทัย
 ใค้อีก ดังนั้นจึงส่งใบลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไปให้นายปรีดี พนมยงค์
 พิจารณา นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลงนามอนุมัติให้ลาออกได้ จากนั้นจึงได้ให้พระยามานว-
 ราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎร เตรียมเรียกประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเลือก
 นายกรัฐมนตรีคนใหม่ และก่อนที่จะมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้

* โปรดดูรายละเอียดการประชุมคณะรัฐมนตรี เรื่องการยื่นใบลาออกของจอมพล
 แปลก พิบูลสงคราม ในผนวก ง.

ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน
 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

สั่งให้นายทวี บุญเกตุ แจงข่าวให้กรมโฆษณาการประกาศทางวิทยุกระจายเสียงถึงชาว
การลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่เมื่อกรมโฆษณาการประกาศข่าวการลาออก
แล้วนั้น กลับปรากฏว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้ช่วยอธิบดีกรมโฆษณาการ
ประกาศแก่ชาวว่า การประกาศข่าวการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นั้นไม่เป็น
ความจริง แต่เกิดจากความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่กรมโฆษณาการเอง อันเป็นการแสดง
ว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป

การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ยื่นใบลาออกต่อประธานคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ แต่ต่อมากลับปฏิเสธข่าวการลาออกนั้น อาจพิจารณาได้ว่าจอมพลแปลก พิบูล
สงคราม มีใตต้องการจะลาออกจริง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของพลตำรวจโทอุด อุด-
เดชจรัส รองนายกรัฐมนตรี ที่กล่าวถึงเรื่องการยื่นใบลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสง-
คราม ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ว่า

ยี่ตระกูลเป็นไป กติกาที่ผู้คัดค้านลาออกเมื่อมีนาคม ๒๔๘๕ เรื่องนี้ผู้สำเร็จ ฯ ได้
เห็นสมควรไปตอนเที่ยงบอกไว้เพื่อให้เรื่องสำเร็จ ฯ เร็ว และรู้สึกความยาก ฯ คนเก่า
ก็คงเขาไม่รู้จัก เมื่อเรื่องผ่านสภา ฯ แล้ว ก็ควรรู้แจ้งการณออกและสาเหตุ ฯ แต่
คุณทวีไม่รู้ว่าเขาใจอย่างไร จึงได้ประกาศไป

ทั้งนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ต้องการหยั่งเชิงอำนาจ
ของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ว่ามั่นคงพอที่จะเป็นภัยต่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนหรือไม่
เนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้รู้ระแคะระคายถึงความเคลื่อนไหวของขบวนการ
เสรีไทยที่ทำการต่อต้านญี่ปุ่น และในขณะเดียวกันก็เป็นการต่อต้านรัฐบาลจอมพลแปลก
พิบูลสงคราม จากการเดินทางไปตรวจราชการในภาคเหนือก่อนที่จะได้มีการยื่นใบลาออก
ซึ่งในระยะนั้นขบวนการเสรีไทยกำลังดำเนินการสร้างขบวนการบริเวณภาคเหนือและภาค

อีสานของไทย เพื่อเป็นกำลังในการขับไล่นั้ญ์ออกจากประเทศไทย ทั้งนี้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้แถลงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีถึงสาเหตุการยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีว่า

ที่ฉันเข้ามาประชุมในวันนี้เนื่องจากรู้สึกเสียใจเรื่องที่ผมโดนใบลาออก... ที่จริงผมตั้งใจจะออกและหยากจะไคสลับรับฟังเหตุการณ์บางอย่าง สูงสัยว่าพวกเรา จะเล่นสลับปรก ถ้าผมไคยังสงสัยจะสอบถาม พ.อ.ท. อ.อ.ด. ๆ ทุกไค ฉะนั้น เมื่อผม กลับคืนมาจากเหนือและจัดการต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ผมจึงโดนใบลาออก

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม หวังว่าแผนการณ์ลาออกของตนครั้งนี้จะเป็นการทดสอบว่าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะกล่าวนุมัติใบลาออกของตนหรือไม่ เพราะไม่ว่าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะมีความเห็นประการใด เรื่องการยื่นใบลาออกครั้งนี้ก็จะทราบเฉพาะตัวจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เท่านั้น โดยที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม อาจไม่ส่งใบลาออกและคำอนุมัติของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งก็เป็นเหตุให้ใบลาออกนี้ไม่มีผลใช้บังคับ แต่

คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยานพันโทพระสารสาสน์พลชั้น
จําเลขคดีอาชญากรรมสงคราม

๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒/๒๔๘๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๔๘๒.

๓ ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้อง คือ เมื่อนายกรัฐมนตรีส่งใบลาออกต่อผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อนุมัติใบลาออกแล้วจะส่งกลับให้นายกรัฐมนตรีทราบ จากนั้นนายกรัฐมนตรีจึงจะทำหนังสือแจ้งการลาออกไปยังสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรปรึกษาหารือกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เกี่ยวกับการตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

การณัดับปรากฏว่าเมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยื่นใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้รวบรวมใบลาต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งใหม่การออกประกาศทางวิทยุอีกด้วย อันเป็นเหตุให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เกือบคงสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงได้รับปฏิเสธว่าการลาออกที่ได้ประกาศทางวิทยุไปแล้วนั้นไม่เป็นความจริง

การที่นายปรีดี พนมยงค์ รวบรวมขึ้นตอนการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นั้น เป็นเหตุให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่พอใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคำพูดของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ว่า "ทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พอได้รับใบลา ปรากฏว่าซม๊กเขมนักยังไม่ทันอะไรก็จะเตะกันเลย ผมรู้สึกเสียใจที่จะต้องลงโทษกันบ้าง และต้องลงโทษอย่างแรงด้วย"

ต่อมาจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ออกคำสั่งให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาและนายปรีดี พนมยงค์ เขาประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด เพื่อจะได้ควบคุมบังคับบัญชาได้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้รับทราบแล้วว่าบุคคลทั้งสองอาจเป็นภัยต่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนได้อีกในภายข้างหน้า พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภายอมเสด็จไปรายงานพระองค์ต่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่ยินยอมโดยอ้างเหตุผลว่ามีตำแหน่งเป็นผู้แทนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าหากไปรายงานตัวต่อผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็เท่ากับลดพระราชอำนาจของพระมหา

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเสส) ครั้งที่ ๒/๒๔๘๖ วันที่ ๑๕

กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖.

กษัตริย์ลงอยู่ภายใต้ตบฏบัญชาการทหารสูงสุด

เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เกิดความขัดแย้งกับนายทวี บุณยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากนายทวี บุณยเกตุ เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้นำข่าวการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เสนอต่อกรมโฆษณาการ ให้ออกประกาศอย่างเป็นทางการ ส่วนความบาดหมางใจกับนายควง อภัยวงศ์ นั้นเกิดจากนายควง อภัยวงศ์ ไม่เข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีภายหลังที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่ง โดยอ้างว่าคณะรัฐบาลสิ้นสุดลงแล้ว ทั้งนี้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้กล่าวประณามนายทวี บุณยเกตุ ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า

ชาวที่ประกาศไปนั้นจะเอาตามระเบียบราชการก็ไม่ถูก ทางสีลขิมก็ไม่ถูก จะเอาทางรัถขิมบุญก็ไม่ถูกอีก และจะเอาทางเพื่อนฝูงยิ่งใช้ไม่ได้ไทย ดูไม่มีไมตรีจิต ต่อผมเสียเลย แต่เดิม ๆ มา นายกรัฐมนตรีออกเคมีหนึ่งสีลขิมเขยมาและขอใจ ส่วนประกาศนั้นก็ประกาศพร้อมกับประกาศตั้งนายกใหม่ แต่คราวนี้จะมีผม เขยกันสักนึก ก็ไม่มี ทำกับผมหย่างหมาตัวหนึ่ง^๒

ดังนั้นนายทวี บุณยเกตุ จึงได้ขอลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และนายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็อนุมัติใบลาออกของบุคคลทั้งสอง โดยให้เหตุผลถึงการลาออกของนายทวี บุณยเกตุ ว่ามีเหตุเนื่องมาจากออกประกาศแก่ข่าวการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่าเป็นข่าวคลาดเคลื่อน จึงต้องมี

ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เรื่องเดิม, หน้า ๖๖ - ๖๗.

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเสด) ครั้งที่ ๖/๒๔๘๖ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖.

เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการประกาศข่าวนี้ พร้อมกับที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็ได้อนุมัติใบลาออกของนายควง อภัยวงศ์ โดยให้เหตุผลว่า นายควง อภัยวงศ์ มีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น ถึงแม้ว่าจะได้มีการอนุมัติบางท่านเสนอให้เป็นการลาพักก่อนชั่วคราว แต่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ยังคงยืนยันให้เป็นไปตามใบลาที่เสนอมานั้น ในที่สุดที่ประชุมก็ลงมติให้นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

นอกจากนายทวี บุณยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ จะต้องลาออกจากคณะรัฐมนตรี เนื่องจากเกิดความขัดแย้งกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แล้ว จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังได้หาหนทางกำจัดพระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎร อีกด้วย ทั้งนี้เพราะจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เชื่อว่าพระยามานวราชเสวี เข้าข้างนายปรีดี พนมยงค์ ดังคำพูดของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่ว่า

เมื่อวานนี้ผมมีหนังสือเจาคูณาน ๆ ฉบับหนึ่ง เกรงจะมีการเป่าข่าวอะไรกันอีก ผมจึงเกิดว่าถามเรื่องเกี่ยวกับผมหรือรัฐบาลในทางเสื่อมเสียแล้ว เจาคูณาน ๆ มักจะทำผิดระเบียบเสมอ เรื่องที่คืนก็ครั้งหนึ่งแล้ว คราวนี้อีก เกี่ยวกับชาย ๆ กับผม หละแกชอบทำ หยางเรื่องนี้ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินมีหนังสือถึงสภา ๆ ว่าผมลาออก สภา ๆ จะประชุมตั้งคนใหม่ได้ไหม ? สภา ๆ จะเชื่อหรือว่าผมลาออก ? ถ้าหยางนี้ นายกรัฐมนตรีก็ชักกับกัศตรไม่ได้ ถ้าชักกันเขา กัศตรก็อาจบอกไปยังสภา ๆ เป็นการยืนยันกันด้วย ทองเปลวเองก็บอกว่าประธานทำผิด

เมื่อสิ้นสุดการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องพระยามานวราชเสวีแล้ว จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้ปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญตั้งแต่วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพักผ่อนหลังจากที่ได้เริ่มประชุม

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเสส) ครั้งที่ ๘/๒๔๘๖ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖.

๒ เรื่องเดียวกัน.

กันมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่ครั้งสงครามอินโดจีน อันเป็นเหตุให้พระยามานวราชเสวีต้องพ้นจากตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรไปด้วย

๓.๒ การเลือกตั้งประธานสภาผู้แทนราษฎรและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

การที่นายทวี บุณยเกตุ เกิดความบาดหมางใจกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็เป็นโอกาสให้นายปรีดี พนมยงค์ ได้ชักชวนนายทวี บุณยเกตุ เข้าร่วมงานเสรีไทยด้วย ดังปรากฏในบันทึกของนายทวี บุณยเกตุว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้ชักชวนให้จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นภายนอกประเทศ โดยจะหาหนทางชี้แจงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงมติเลือกนายทวี บุณยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร จากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายทวี บุณยเกตุ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ รัฐมนตรี ก็จะเดินทางไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในต่างประเทศ และเมื่อมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรี แล้ว คำประกาศต่าง ๆ ก็ถือได้ว่าเป็นพระบรมราชโองการที่ถูกต้องตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ด้วยเหตุที่นายปรีดี พนมยงค์ มีสมัครพรรคพวกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เป็นจำนวนมาก จึงสามารถดำเนินการได้ตามความประสงค์ กล่าวคือ สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเลือกนายทวี บุณยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยวิสามัญ เพื่อเลือกตั้งประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ แต่กลับปรากฏว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งบุคคล

๑ เรื่องเดียวกัน

๒ ทวี บุณยเกตุ "ขอเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศในระหว่างสงครามโลก" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เรื่องเดิม, หน้า ๓๓๓ - ๓๓๔.

ทั้งสอง ทั้งนี้เนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คงจะไต่ดวงรูถึงแผนการที่ฝ่ายพลเรือน
ต้องการจะโค่นล้มรัฐบาลของตน ดังจะเห็นได้จากจดหมายที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม
มีถึงพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ความว่า

บ้านสามัคคีชัย

๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๖

ทูล ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ตามที่ทางสภาราสตรได้เลือกตั้ง น.ทวี บุญยเกตุ และ พ.ท.ควง อภัยวงศ์
เป็นประธานสภาและรองประธานเป็นลำดับกันนั้น และทางสภาได้ลงมติมายังนาย-
รัฐมนตรีแล้ว เกลากระหม่อมขอลูว่า ไม่สามารถจะรับสนองได้ เพราะการที่ทาง
สภามีความเห็นขอแต่งตั้งบุคคลอื่นไม่สมควรจะขึ้นไป เช่นนี้ นับแต่จะทำให้ชาติระส่ำระสาย
และในยามบ้านเมืองอยู่ในสภาวะสงครามคับขันเช่นนี้ ในสถานะที่เกลากระหม่อมเป็น
นายกรัฐมนตรี และเป็นผู้นำการทหารสูงสุดหนุกก็ไต่ทำงานจนแทบจะทนไม่ไหวแล้ว
ยังแถมพวกเราไทยด้วยกันเองยังคอยจะมาจิกจิกใจหาเหตุตลอดเวลา เกลากระหม่อม
ไม่มีความสำรวจจิตใจจะแก้ไขเหตุการณ์ของบ้านเมืองให้ตลอดรอดฝั่งไปได้แล้ว ไต่
พยายามพูดกันหลายหนก็ไม่มีความเข้าใจกันได้เลย ยังมีพวกสมาชิกสภาต้องการกวนใจ
และหยากให้เกลากระหม่อมพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหยุดตลอดไป ค่ายเหตุนั้นกระ-
หม่อมมีความเสียใจอย่างยิ่งที่ไต่ทนทำงานนำชาติบ้านมาเกือบ ๒ ปี แต่ไรผลดีด้วย
ประการทั้งปวง

เพราะฉะนั้นกระหม่อมขอปิตีปิตินุวัติตามความประสงค์ของสภา จึงขอกราบถวาย
บังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่นี้ และไต่โปรดส่งสภาแต่งตั้งนายกรัฐ-
มนตรีใหม่ไต่โดยมีคองชงหารือกระหม่อมแต่อย่างไต่ และนับแต่นี้เป็นต้นไปกระหม่อม
ขอลาพักผ่อนให้คนอื่นทำงานต่อไป

ควรมีควรรแล้วแต่จะโปรด

[ลงชื่อ]

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

จดหมายจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ถึงพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์
ทิพอาภา ฉบับลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖.

อย่างไรก็ตาม จอมพลแปลก พิบูลสงคราม อ้างเหตุผลที่ตนไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และรองประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าจะเป็นผลให้เกิดความวุ่นวายในทางการเมือง เนื่องจากบุคคลทั้งสองนี้เป็นผู้ที่มิใช่ทางฝ่ายอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ผู้ที่มุ่งไม่ไว้วางใจ แต่เพื่อเป็นการลดฐานะของสภาผู้แทนราษฎร จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงอ้างว่านายทวี บุณยเกตุ ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรเอง ดังปรากฏในจดหมายที่พันเอกไชย ประทีปะเสน ผู้รักษาการแทนเลขาธิการนายกรัฐมนตรีถึงเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับการพิจารณาแต่งตั้งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง มีใจความตอนหนึ่งว่า

นายทวี บุณยเกตุ ได้เรียนชี้แจงต่อท่านนายกรัฐมนตรีว่า ในวันที่มีการเลือกตั้งนั้น ตนเองไม่ได้ไปประชุมควย เมื่อได้ข่าวว่าได้รับเลือกตั้งเป็นประธานสภาฯ แล้ว ก็มีความหนักใจมาก และขอเรียนควยความตั้งใจว่าไม่สามารถที่จะรับตำแหน่งนี้ ใครขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีหาวิธีทางที่จะช่วยให้พ้นจากตำแหน่งนี้ได้จะขอบพระคุณมาก

เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายทวี บุณยเกตุ ได้แถลงปฏิเสธข้อความที่ว่าตนไม่ยินยอมรับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในการประชุมพิจารณาเลือกประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรครั้งใหม่เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ว่า แท้จริงนั้นจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้พยายามเกลี้ยกล่อมมิให้นายทวี บุณยเกตุ รับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรควยวิธีการต่าง ๆ ทั้งควยการมีคำสั่งให้นายพันเอกไชย

ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เรื่องเดิม, หน้า ๒๐๗.

๒ จดหมายลับ - ความมาก จากเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ที่ ท.๔๗๒/๒๔๘๖ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ เรื่องขอให้สภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง.

ดูรายละเอียดในผนวก ง.

ประทีปะเสน ผู้รักษาการแทนเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีจดหมายถึงนายควง อภัยวงศ์ ให้เป็นผู้เจรจากับนายทวี บุณยเกตุ การเชิญนายทวี บุณยเกตุ ให้ไปพบที่วังสวนกุหลาบ เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อขอร้องมิให้รับตำแหน่ง โดยกล่าวอ้างถึงความไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ภายในประเทศและสถานการณ์ระหว่างประเทศ และการให้นายประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ชักจูงให้นายทวี บุณยเกตุ ปฏิเสธที่จะดำรงตำแหน่งดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดนายทวี บุณยเกตุ ก็ตกลงใจไม่รับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ที่ประชุมก็ลงมติเลือกพลเรือตรีกระแสน ประวาทะนาวิ น ศรยุทธเสณี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่ปรากฏว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คงเสนอให้ไปรดเกล้า ๆ แต่งตั้งพลเรือตรีกระแสน ประวาทะนาวิ น ศรยุทธเสณี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรคนเดียว ส่วนนายควง อภัยวงศ์ นั้นจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่เสนอให้ไปรดเกล้า ๆ แต่งตั้งเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยอ้างว่าไม่สามารถรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎรได้^๒ ดังนั้นจึงได้มีการประชุมพิจารณาเลือกรองประธานสภาผู้แทนราษฎรใหม่อีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ผลปรากฏว่าพลตรีพระประจัน มหาคิลิก ประจันัจจนิก^๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (ลับ) ครั้งที่ ๒/๒๔๘๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖.

^๒ จดหมายลับ - เฉพาะ - ค่วน จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงนายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักงานเลขาธิการในพระองค์ที่ ร.๔๘๗๘/๒๔๘๖ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖.

นอกจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะพยายามต่อต้านฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยการไม่ยินยอมลงนามแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ เป็นประธาน และรองประธานสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังได้มีคำสั่งให้ย้าย นายทองเปลว ชลภูมิ พรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ให้ไปประจำกรมประสานงานสัมพันธมิตรตามคำสั่ง ท.สนาม โดยผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกด้วย การกระทำดังกล่าวของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นเหตุให้แผนการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นของนายปรีดี พนมยงค์ ต้องล้มเหลว นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้เตรียมการรวบรวมสมัครพรรคพวกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เพื่อหาทางล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในวิถีทางรัฐสภาต่อไป

๓.๓ พระราชบัญญัติโอนมติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๗ และพระราชบัญญัติโอนมติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมินทล พ.ศ. ๒๔๘๗

ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ ทำการต่อต้านญี่ปุ่นในรูปขบวนการเสรีไทย โดยการประสานงานร่วมกับเสรีไทยภายนอกประเทศซึ่งมีหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา และพันโทหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เป็นหัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ นั้น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับ ๆ เช่นกัน โดยได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังในปี ๒๔๘๖ ซึ่งเป็นเวลาที่หม่อมเจ้าสุวัจน์จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งนี้ แผนการณ์ที่สำคัญของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คือ การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์เพื่อเตรียมรบกับญี่ปุ่น แต่ใช้วิธีอำพรางว่าเป็นแผนการขยายเมืองหลวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์

ดูรายละเอียดใน อุดุลย์ กอวิธนา "การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีแผนการก่อสร้างบ้านผู้บัญชาการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ดังกล่าว เป็นเหตุให้จะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณและกำลังคนในการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก โดยที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่อาจเปิดเผยมุมประสงค์แท้จริงได้ จึงเป็นโอกาสให้นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้รวบรวมสมัครพรรคพวกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ คอยจับหว่านอำนาจของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้หยิบยกเอากรณีเรื่องเพชรบูรณ์มาเป็นสาเหตุโจมตีรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ผลของการลงมติปรากฏว่ารัฐบาลแพทด้วยคะแนน ๓๖ : ๔๔ คะแนน

สาเหตุที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ เนื่องจาก

๑. ความไม่เหมาะสมของนครบาลเพชรบูรณ์ การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม อ้างเหตุผลการจัดสร้างนครบาลเพชรบูรณ์ว่าเป็นเมืองหลวง เป็นชอบกพร่องให้ฝ่ายตรงข้ามโจมตีได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่มีภูเขาล้อมรอบ การดำเนินการก่อสร้างจึงเต็มไปด้วยความยากลำบาก และสำคัญที่สุดก็คือ เพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีไข้จับสั่นชุกชุม จึงปรากฏว่ามีผู้ป่วยด้วยโรคไข้จับสั่นเป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงไม่อาจชักชวนให้ประชาชนไปตั้งถิ่นฐานในเพชรบูรณ์ได้ง่ายนัก ดังจะเห็นได้จาก "บันทึกเรื่องการกำกับชักชวนและคัดเลือกพลเมืองไปอยู่เพชรบูรณ์" ที่ว่า จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่ทางไกลความเจริญ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าซึ่งมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม จึงยากที่จะชักชวนให้ราษฎรเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามอพยพราษฎรเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ แต่ก็เชื่อมั่นได้ว่าราษฎรเหล่านั้นไม่สามารถทนอยู่ได้ตลอดไป เนื่องจากไม่สามารถทนต่อโรคภัยไข้เจ็บได้

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๔๖/๒๒๕ เรื่อง กำกับชักชวน และคัดเลือกพลเมืองไปอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์.

สำหรับคนงานก่อสร้าง เมืองเพชรบูรณ์นี้ รัฐบาลเกณฑ์แรงงานจากรัฐบาลจังหวัดต่าง ๆ รวม ๒๕ จังหวัด โดยมีอัตราค่าจ้างขณะเดินทางไปจังหวัดเพชรบูรณ์วันละ ๓๘ สตางค์ และวันที่ทำงานวันละ ๓๕ สตางค์ สำหรับผู้ที่ไม่ประสงค์จะถูกเกณฑ์แรงงานก็จะต้องจ่ายเงินเป็นค่าทดแทน ผลของการเกณฑ์แรงงานครั้งนี้ปรากฏว่ามีผู้เสียชีวิตจำนวนทั้งสิ้น ๕,๐๗๒ คน^๒

๒. การเตรียมการของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ความล้มเหลวของนายปรีดี พนมยงค์ ในการที่จะโค่นล้มรัฐบาลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทั้งสองครั้งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ หันมาดำเนินวิธีการทางรัฐสภาแทน ด้วยเห็นว่าเป็นการที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ด้วยความสมัครใจของจอมพลแปลก พิบูลสงครามเอง หรือโดยอาศัยมติของสภาผู้แทนราษฎรบังคับให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี^๓ เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นว่าต้องการจะรักษาคำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้เตรียมการที่จะโค่นล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดังปรากฏอยู่ในคำให้การฐานะพยานโจทก์ พันโทพระสารสาสน์พลชั้นตรี ต่อไปนี้คือ

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เลขที่ ๒/๒๑๙ เรื่อง กรรมการดำเนินการเตรียมขยายกระทรวงทบวงกรม (และรายงาน)

๒ จดหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๔๔๔/๒๔๕๐ เรื่อง เงินค่าทำขวัญทำศพคนเกณฑ์สร้างเมืองเพชรบูรณ์ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐.

๓ คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยาน พันโทพระสารสาสน์พลชั้นตรี จำเลย คดีอาชญากรรมสงคราม.

ในคานรัฐสภานี้ ก็ให้พยายามหาวิธีอยู่หลายอย่าง เพราะการที่จะให้รัฐสภาออก
นั้นก็มีอยู่ทางเดียว คือ ออกโดยมติไม่ไว้วางใจของสภา ฯ จะเป็นมติไม่ไว้วางใจ
ทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ แต่ที่จะทำเช่นนี้ได้ก็โดยอาศัย ๑) ผู้เป็นประธานสภา ฯ
๒) กำลังใจของสมาชิกที่จะคัดค้านในสิ่งซึ่งตนเองเห็นว่าไม่ถูก ในการที่ข้าพเจ้าได้
ติดต่อกับนายทองเปลว ชลภูมิ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ให้
พยายามชี้แจงต่อสมาชิกให้เกิดกำลังใจปฏิบัติหน้าที่ของตนไปในทางที่ถูกอย่างหนึ่ง

นอกจากจะดำเนินการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เพื่อหาทาง
ล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในรัฐสภาแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ยังได้ติดต่อขอ
ความร่วมมือจากทางการตำรวจไทยก เล็กการสกดรอยตามสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อ
มิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เหล่านี้เกิดความหวั่นเกรงที่จะเป็นฝ่ายคัดค้านรัฐบาล อัน
เป็นผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถร่วมมือกัน ล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสง-
คราม ได้เป็นผลสำเร็จ

ดังนั้นการที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เสนอนโยบายที่จะสร้างนครบาลเพชรบูรณ์
เพื่อยกฐานะ เป็นเมืองหลวงจึงเป็นโอกาสให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นพรรคพวกของ
นายปรีดี พนมยงค์ หยิบยกขึ้นอภิปรายโจมตี ดังจะเห็นได้วา ในการประชุมสภาผู้แทน
ราษฎร เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาล
เพชรบูรณ์เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่อภิปรายคัดค้าน

ต่อมาายไปปรากฏกรมปศุสัตว์งานสัมพันธ์มิตร (เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๘๗).

๒ คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยาน พันโท พระสารสาสน์พลชั้น
จำเลยคดีอาชญากรรมสงคราม

๓ เรื่องเดียวกัน.

พระราชบัญญัติฉบับนี้ส่วนใหญ่ ได้แก่ พรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้นอาจสรุปข้อโจมตีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ได้ดังนี้

๒.๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปรายถึงสาเหตุที่ไม่สมควรจัดสร้างนครบาลเพชรบูรณ์ เพื่อยกฐานะให้เป็นเมืองหลวง โดยอ้างเหตุผลจากความแห้งแล้ง ภัยแล้งและการที่มีโรคไข้จับสั่นชุกชุม เกี่ยวกับการที่รัฐบาลอ้างว่าจะให้เมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองอพบพลัยนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางท่านกล่าวกันว่าชาติก็อาจโจมตีเมืองเพชรบูรณ์ทางอากาศได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงภาวะเศรษฐกิจของไทยว่าไม่สมควรจะมีการสร้างเมืองหลวงใหม่ขึ้น เนื่องจากจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณเป็นจำนวนมาก

๒.๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจรัฐบาลที่เสนอพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวในรูปของพระราชกำหนด ควบเห็นว่าเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้มักจะฉวยโอกาสใช้อำนาจตามความในมาตรา ๘๒ แห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้รัฐบาลตราพระราชกำหนดออกมาใช้ในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรไม่ทัน ในการผูกมัดให้สภาผู้แทนราษฎรอนุมัติให้พระราชกำหนดฉบับดังกล่าวเป็นพระราชบัญญัติ

๒.๓ ประเด็นใหญ่ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหยิบยกมาเป็นข้อโจมตี ก็คือ การเกณฑ์แรงงานราษฎร ทั้งในส่วนที่ เกี่ยวกับการเดินทาง การทำงาน และการดำรงชีพ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จนเป็นเหตุให้มีผู้เจ็บป่วยและเสียชีวิตไป เป็นจำนวนมาก

๓. รัฐบาลไม่อาจอธิบายเหตุผลที่แท้จริงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทราบได้
ดังปรากฏว่าในการ เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ นายไป-ระ สมหมาย รัฐมนตรีว่าการ-

กระทรวงมหาดไทย ผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติก็ไม่อาจอ้างเหตุผลอะไรได้มากไปกว่าการอ้างว่า เพื่อให้จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นแหล่งหลบภัยสงคราม การที่รัฐบาลไม่อาจชี้แจงเหตุผลให้กระจ่างชัดได้ก็เนื่องจากการสร้างนครบาลเพชรบูรณ์นั้นเป็นแผนการณ์ต่อต้านอยู่ในอย่างลับ ๆ ของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งฝ่ายผู้มุ่งเริ่มทราบระแคะระคายเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

นอกจากรัฐบาลจะไม่สามารถอธิบายเหตุผลที่แท้จริงของการจัดสร้างนครบาลเพชรบูรณ์ได้แล้ว ยังปรากฏว่าในขณะที่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ มีการเตรียมการเป็นอย่างดีที่จะล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พรรคพวกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เองกลับขาดความพร้อมเพรียงกัน ดังปรากฏในจดหมายที่ พลตรีไชย ประทีปเสนา เลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ขอร้องให้เข้าร่วมประชุมสภาโดยพร้อมเพรียงกัน และขอให้หยุดตลอดเวลาการประชุม เพื่อช่วยโต้เถียงหรือชี้แจงให้รัฐสภาดำเนินการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

ดังนั้นจึงอาจพิจารณาได้ว่าในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าร่วมประชุม ๘๗ คนนั้น ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ซึ่งเป็นพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นผลให้รัฐบาลเป็นฝ่ายแพะแถมเสียในที่สุด

สังข์ พิชโนทัย, ความนึกในกรงขัง (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๔๘๕), หน้า ๔๓๓

๒ จดหมายจากเลขาธิการนายกรัฐมนตรีถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ที่ น.ว.๑๕๕/๒๔๘๗ เรื่องขอให้ไปประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๘๗

๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

ต่อมาในวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติ
อนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗ โดยพลตรีประยูร ภมร-
มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้เหตุผลในการจัดสร้างพุทธบรมมณฑลว่า
เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรม ตลอดจนเป็นที่รวบรวมศาสน-
วัตถุจากทั่วประเทศและเป็นแหล่งบริการของพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์

อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ได้รับการคัดค้านจากสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรประเภทที่ ๑ ซึ่งได้คัดค้านในเรื่องที่เกี่ยวกับ

๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณในการก่อสร้าง โดยเฉพาะในภาวะสงครามรัฐบาลควรจะสงวนเงินตราไว้ใช้จ่ายในด้านการทหาร และเงินจากรัฐธรรมนูญที่ควรเคืองครอนจากภาวะสงคราม
๒. ราษฎรต้องเคืองครอนจากการถูกบังคับให้เวนคืนที่ดินเพื่อรัฐบาลจะได้จัดสร้างพุทธบรมมณฑล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้คัดค้านขอเสนอของรัฐบาลที่ว่า ที่ดินที่เวนคืนนั้นเป็นที่รกร้างว่างเปล่า โดยอภิปรายให้เห็นว่าพื้นที่เขตพุทธบรมมณฑลตามที่กำหนดไว้ในแผนที่ท้ายพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑลนั้นมิได้มีการวัดพื้นที่กันอย่างจริงจัง จึงเกิดข้อบกพร่องขึ้น
๓. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่เสนอแนะให้รัฐบาลทำนุบำรุงพุทธศาสนาด้วยการส่งเสริมदानพระธรรมวินัย การศึกษาของพระสงฆ์ และการซ่อมแซมบูรณะวัดมากกว่าการสร้างวัดใหม่ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสร้างพุทธบรมมณฑลซึ่งอยู่ห่างไกลจากชุมชนเช่นนี้ จะเป็นเหตุให้ไม่มีพระสงฆ์เดินทางไปพำนักอยู่ในบริเวณพุทธบรมมณฑล

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุด
ที่ ๓ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

น้
นเลย

๔. การที่รัฐบาลออกพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล เพื่อให้สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรออกพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดตามความในมาตรา ๕๒ ของรัฐ-
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น รัฐบาลอ้างว่าเป็นการสถาปนาพุทธบรมมณฑลในวันวิสาข-
บูชา (๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗) รัฐบาลจึงต้องออกพระราชกำหนดฉบับนี้เป็นกรณีฉุกเฉิน
ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าไม่เป็นการสมควรและถือว่าเป็นการล่วง-
เกินอำนาจสภาผู้แทนราษฎร

การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคัดค้านร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัด
สร้างพุทธบรมมณฑลดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นการเตรียมการของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์
ดังเช่น การเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบนครบาลเพชรบุรี พุทธ-
ศักราช ๒๔๘๗ แล้ว ยังเนื่องมาจากการที่ฝ่ายรัฐบาลไม่อาจแถลงเหตุผลที่แท้จริงของการ
จัดสร้างพุทธบรมมณฑลได้อีกด้วย สาเหตุที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีคำสั่งให้ดำเนินการ
จัดสร้างพุทธบรมมณฑลนี้ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้บันทึกไว้ว่า

อนึ่ง การสร้างฐานที่พิทักษ์บูรณและการสร้างทางสายกรุงเทพฯ - อำเภอ
งาว ... เมื่อผู้ป็นสงสัยขึ้น เขาก็จะยึดพันทราบของกองทัพอี ๒ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณ
สระบุรีที่เขาคุบมา ผมได้ทราบข่าวนี้เมื่อไปตรวจราชการทางเหนือจึงได้สั่งพันโทไกรกรม
ทหารราบสระบุรีไปยึดเขาคุบมาโดยด่วน เราได้ทำการยึดบริเวณเขาคุบมาโดยปลุก
โรงเรียนเสรีจู่โจมรบภายใน ๓ วัน ที่เราได้ทำไปตั้งนี้ผู้ป็นโกรธมาก และทราบ
ต่อมาว่าผู้ป็นใดคิดจะเอาชนะเราในเรื่องนี้ โดยจะเขาไปอยู่ในพื้นที่หลังแนวรบของ
กองทัพอี ๒ คือ ระหว่างสระบุรีกับสระบุรี ผมจึงได้เอาพระเจ้าช่วยโดยจัดการประ-
การสร้างพุทธบรมมณฑลในบริเวณนี้ทันที ในที่สุดผู้ป็นก็ไม่ได้พันทันทน

ดังนั้นเมื่อมีการลงมติกันว่าสมควรจะรับร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด
จัดสร้างพุทธบรมมณฑลหรือไม่ รัฐบาลจึงเป็นฝ่ายแพด้วยคะแนนเสียง ๔๓ : ๔๑

จากการที่ฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายแพ้คะแนนเสียงในการเสนอร่างพระราชบัญญัติ
อนุมัติพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับ ดังกล่าวข้างต้นนี้ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงได้ยื่น
ใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลาออก
จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อาจพิจารณาได้ทั้งในแง่ว่า จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ปฏิบัติ
ตามกฎหมายเกณฑ์ของระบอบประชาธิปไตย หรือในแง่ที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม คาดคะเน
ว่าในที่สุดตนก็จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ดังเช่น เหตุการณ์
ที่ผ่านมาแล้ว จึงได้ยื่นใบลาออกตามมารยาททางการเมือง แต่การดังกล่าวปรากฏว่า นาย
ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และสภาผู้แทนราษฎรได้อนุมัติใบลาออกพร้อม
กับแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ทันที ซึ่งก็เป็นเหตุให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์พิ
ธามาผู้ฝึกไปในจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มาโดยตลอดได้ลาออกจากตำแหน่งประธาน
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เช่นเดียวกันเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

การยื่นใบลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในครั้งนี้มีผลแตกต่างจากการ
ยื่นใบลาออกเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ เนื่องจากในครั้งนี้รัฐบาลเป็นฝ่ายแพ
คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร จึงต้องลาออกจากการเป็นรัฐบาลตามที่บัญญัติไว้ใน
รัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังได้มีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ทันที อันเป็นผลให้จอมพล
แปลก พิบูลสงคราม ไม่อาจโต้แย้งได้ดังเช่นที่แล้มา

๔. รัฐบาลพลเรือน

ภายหลังที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นาย
ควง อภัยวงศ์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อมา อันเป็นการเริ่ม
ต้นยุครัฐบาลพลเรือน ซึ่งได้เป็นรัฐบาลต่อกันมาอีกหลายสมัย เป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐบาล

รัฐบาลพลเรือนประกอบด้วย

๑. รัฐบาลชุนายนควง อภัยวงศ์ (๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ - ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘)

พลเรือนเกือบทุกสมัยในเวลานี้ขึ้นอยู่กับใต้อำนาจการสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งนี้ อันเป็นการแสดงถึงอิทธิพลทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีอยู่เหนือกว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่รัฐบาลพลเรือนสามารถกุมอำนาจทางการเมืองอยู่ได้เพียงชั่วระยะเวลาอันสั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากระยะเวลาดังกล่าวรัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาภาวะความปั่นป่วนในต่าง ๆ ทั้งปัญหาเกี่ยวกับตัวจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ความร่วมมือกับญี่ปุ่น สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความแตกแยกในคณะรัฐบาล ฯลฯ อันเป็นผลให้กลุ่มนายทหารซึ่งยังจงรักภักดีต่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม อ้างสาเหตุในการทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ เพื่อนำจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กลับเข้าสู่วงการ เมืองอีกครั้งหนึ่ง

๑.๑ อิทธิพลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

ถึงแม้ว่านายปรีดี พนมยงค์ จะสามารถวางแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้เป็นผลสำเร็จ แต่ก็ยังไม่สามารถขจัดอิทธิพลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้โดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านทหารซึ่งเป็นฐานอำนาจของจอมพล

๒. รัฐบาลขุนนางทวิ มุณเฑาะฏ (๓๑ สิงหาคม - ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘)
๓. " ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ - ๓๑ มกราคม ๒๔๘๙)
๔. " นายควง อภัยวงศ์ (๓๑ มกราคม - ๒๔ มีนาคม ๒๔๘๙)
๕. " นายปรีดี พนมยงค์ (๒๔ มีนาคม - ๑ มิถุนายน ๒๔๘๙)
๖. " นายปรีดี พนมยงค์ (๘ มิถุนายน - ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙)
๗. " นายปรีดี พนมยงค์ (๑๑ มิถุนายน - ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๙)
๘. " พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ (๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๙ - ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๐)
๙. " พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ (๓๐ พฤษภาคม - ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐)

แปลก พิบูลสงคราม ตลอดจนมา จึงเป็นที่หวาดเกรงกันว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม อาจ
จะยกกองทหารจากค่ายทหารที่จังหวัดลพบุรี เข้าช่วงชิงอำนาจกลับคืน ความหวุ่นวิตก
ดังกล่าวนี้จะเห็นได้จากการที่นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้เดินทางไปพบจอมพล
แปลก พิบูลสงคราม ที่จังหวัดลพบุรีถึง ๒ ครั้ง และเพื่อให้ประชาชนคลายความวิตก
กังวล รัฐบาลก็ได้ออกแถลงการณ์ขอความที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ขอให้การรับรอง
ว่าจะไม่ยึดอำนาจการปกครองจากนายควง อภัยวงศ์ ดังที่มิชราว์เล่าเสียกัน

เพื่อเป็นการลิดรอนอิทธิพลด้านการทหารของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาล
จึงได้มีคำสั่งให้ยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งในขณะนั้นจอมพลแปลก พิบูล-
สงคราม ดำรงตำแหน่งอยู่ โดยอ้างว่าไม่มีบทบัญญัติในกฎหมาย และให้ตั้งตำแหน่งแม่ทัพ
ใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่ขึ้นแทน โดยมีพลเอกพจน์ พลโยธิน (พระยาพลพลพยุหเสนา)
และ พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ ดำรงตำแหน่งทั้งสองนี้ตามลำดับ การแต่งตั้ง
พลเอกพจน์ พลโยธิน ให้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ก็เพื่อเป็นการกันอิทธิพลของจอมพล
แปลก พิบูลสงคราม เนื่องจากพลเอกพจน์ พลโยธิน เป็นบุคคลที่จอมพลแปลก พิบูลสง-
คราม เคารพและเกรงออกเกรงใจเป็นอย่างมาก จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมกับตำแหน่งดังกล่าว
นี้มากที่สุด แม้ว่าในขณะนั้นพลเอกพจน์ พลโยธิน จะครบเกษียณอายุราชการและป่วยเป็น
โรคอัมพาตจนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์ก็ตาม^๒ และเพื่อเป็นการเอาใจจอมพล
แปลก พิบูลสงคราม มิให้ปฏิบัติรีบยาตอบโต้ รัฐบาลก็ได้แต่งตั้งให้จอมพลแปลก พิบูลสง-
คราม ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษา^๓ รัฐบาล แต่ก็ก็เป็นเพียงตำแหน่งลอยตัวมิได้มีบทบาททางการ
เมืองแต่อย่างใด

^๑ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เรื่องเดิม, หน้า ๒๒๓ - ๒๒๔.

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๖/๒๔๘๘ วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ.

การประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่ได้อำนาจให้เกิดความไม่พึงพอใจในหมู่ทหารโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายทหารบก ดังปรากฏว่าได้มีการเคลื่อนไหวที่จะโค่นล้มรัฐบาล แต่ด้วยเหตุว่าในขณะนั้นเมื่อกองทหารญี่ปุ่นตั้งทัพอยู่ในประเทศไทยเป็นอันมาก หากก่อความวุ่นวายทหารญี่ปุ่นอาจฉวยโอกาสยึดครองประเทศไทยได้ อีกทั้งยังไม่แน่ใจว่าจะได้รับความร่วมมือจากฝ่ายทหารเรือด้วย ความเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงได้ระงับไป

ถึงแม้ว่าพลเอกพจน์ พลโยธิน จะเป็นพี่ชายของของกันโดยทั่วไปในฐานะหัวหน้าผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ตาม แต่ในหมู่นายทหารแล้ว พลเอกพจน์ พลโยธิน มีอิทธิพลอยู่แต่เฉพาะในกลุ่มนายทหารรุ่นเก่า สำหรับนายทหารรุ่นใหม่นั้นมีความจงรักภักดีต่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดังนั้นเมื่อพลเอกพจน์ พลโยธิน ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่บังคับบัญชาทหารทั้งหมด จึงต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการบังคับบัญชานายทหาร บัญชาดังกล่าวนี้ได้แก่ การที่ทหารไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่ชอบธรรม แต่กลับไปรวมกันอยู่ที่ค่ายทหารจังหวัดลพบุรี พลเอกพจน์ พลโยธิน จึงได้ออก "คำประกาศของแม่ทัพใหญ่" ชี้แจงให้นายทหารทั้งหลายปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งก็ได้แก่ พลเอกพจน์ พลโยธิน นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐบาลพลเรือนจะไม่อาจจัดอิทธิพลของการทหารของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ให้หมดสิ้นได้ก็ตาม แต่สำหรับทางด้านการเมืองนั้นอาจกล่าวได้ว่า อิทธิพลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ตกต่ำลงมาก ทั้งนี้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๔๘๕ ได้กำหนดไว้ว่า สมาชิกพฤฒสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีต้อง

ณ ชุมพวัน, จอมพล ชีวิตกับเหตุการณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, ๒๕๐๓), หน้า ๘๑.

๒. ศิริกรุง วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓.

ไม่เป็นข้าราชการประจำ อันเป็นการกีดกันจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ออกจากวงการเมืองโดยทางอ้อม ชำยังต้องถูกจำกัดในข้อหากระทำผิดต่อราชพระราชนัดดาของชาติ^๑ สงคราม โดยการ "สมัครใจเข้าร่วมสงครามรุกรานกับญี่ปุ่น โดยการร่วมยุทธทางพม่าและทางคานเหนือ กับโฆษณาชักชวนให้เห็นชอบในการกระทำสงครามรุกราน"^๒ ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางการเมืองของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไต่ลดลงอย่างมากนั้น ก็คือ จดหมายที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีถึงนายปรีดี พนมยงค์ มีเนื้อความว่า

ผมเห็นงานของอาจารย์ดีมาก ไม่อยากจะมารบกวนอะไร แต่บัดนี้ผมเป็นคนเคราะห์ร้าย ไม่รู้จะหันไปพึ่งใครได้ ก็จำเป็นต้องขอพึ่งอาจารย์ตามแต่จะกรุณาได้ประการแรกอยากจะขอปรับความเข้าใจแก่อาจารย์ ซึ่งบางทีจะมีเมตตาจิตเกิดแก่ผมบ้างตามสมควร ... ผมเรียนมาหวังจะได้ได้รับความกรุณาจากอาจารย์บ้างตามสมควร ในทางการเมืองของผมนั้นเวลานี้หรือต่อไป ผมเข็ด และรู้สึกตัวว่าใจเฝ้าไขว่ไขว่ความสามารถเพียงพอ ซินทำอีกก็จะมีภัยมาสู่ตัวเราไป ผมเลยขอเป็นชาวไร่

^๑ มาตรา ๒๔ วรรค ๒ มาตรา ๒๕ วรรค ๒ มาตรา ๒๖ วรรค ๓ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕.

^๒ การที่รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม ก็เนื่องจากความหวังที่จะให้ฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งเป็นฝ่ายที่ได้รับชัยชนะในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยอมรับคำประกาศสันติภาพที่บ่งว่า คำประกาศสงครามต่อสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ให้ถือเป็นโมฆะ จึงต้องผูกพันที่จะปฏิบัติตามข้อสัญญา เรื่องอาชญากรรมสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเคร่งครัด

^๓ คำพิพากษาคดีอาชญากรรมสงคราม ที่ ๒/๒๔๘๕ ศาลฎีกาวันที่ ๒๓ มีนาคม

ชื่อนาคีคว่า ขออาจารย์ขอยาเป็นห่วงผมในทางการเมือง ผมเช็คแล้วเป็นตามีตามาคีคว่าสำหรับตัวผม

ผมพูดมากมาแล้ว ถ้ามีใครบงกชอาจารย์ก็ขอภัยด้วย ผมได้เขียนเล่าการปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่น และส่งไปทางประธานสภา ฯ และให้เพื่อนฝูงอ่าน มีความประสงค์อย่างเดียวกันที่จะช่วยให้เพื่อนฝูงไม่เป็นอาชญากรสงคราม รวมทั้งผมด้วยตามสัญญาติญาณของคนต้องป้องกันตน อาจารย์ขอใดกรุณาแก่ผมในเรื่องนี้ด้วย

ภายหลังที่มีการฟ้องร้องผู้ต้องหาอาชญากรสงครามยังศาลยุติธรรมแล้ว ศาลฎีกาได้วินิจฉัยชี้ขาดความพบัญญัติแห่งกฎหมายอาชญากรสงครามตามที่ได้บัญญัติให้ลงโทษการกระทำที่ใดกระทำไปก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับใช้นั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นโมฆะ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงได้รับการปลดปล่อยตัวจากที่คุมขัง

การออกพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามนี้ อาจเข้าใจได้ว่ารัฐบาลพลเรือนภายใต้การสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ มุ่งหมายที่จะทำลายล้างจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่หากพิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้วน่าจะ เป็นว่ารัฐบาลพลเรือนหวังที่จะ เลี่ยงข้อเสนขอของฝ่ายสัมพันธมิตรที่ให้ รัฐบาลไทยส่งตัวอาชญากรสงครามให้แก่สัมพันธมิตร เพื่อ นำตัวไปพิพากษาที่สิงคโปร์หรือที่กรุงโตเกียว ซึ่งบรรดาอาชญากรเหล่านี้อาจจะถูกตัดสินให้ต้องโทษอย่างหนักถึงขั้นประหารชีวิต และยังเป็น การแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเอกราช อธิปไตยโดยสมบูรณ์ มิได้ขึ้นอยู่กับ การยึดครองของกองทัพฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อพิจารณาจากผู้นำของรัฐบาลในยุคนั้น ทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายจากนายแปลก พิบูลสงคราม ถึงนายปรีดี พนมยงค์ อ้างใน นายปรีดี พนมยงค์ ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^๒ ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลก" เรื่องเดียวกัน.

พระองค์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และบุคคลอื่น ๆ ล้วนแต่เป็นผู้ที่รอบรู้ในวิชากฎหมาย ย่อมทราบว่าการออกกฎหมายบังคับให้ย้อนหลังนั้นย่อมกระทำมิได้ ถึงแม้รัฐบาลจะมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรจนสามารถผ่านกฎหมายฉบับนี้ได้ก็ตาม แต่เมื่อถึงในชั้นศาลก็ย่อมตัดสินยกฟ้องได้ทันที เนื่องจากกฎหมายย้อนหลังจะต้องถือว่าเป็นโมฆะ ยิ่งกว่านั้นหากรัฐบาลพลเรือนตั้งใจที่จะมุ่งร้ายต่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จริงแล้วก็อาจจะทำได้โดยการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ดังเช่นการพิจารณาคดีผู้ต้องหาว่าเป็นกบฏดังเช่นตัวอย่างในอดีต

๔.๒ การสิ้นสุดของรัฐบาลพลเรือน

ถึงแม้อิทธิพลทางการเมืองของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะตกต่ำลงจนเป็นที่เข้าใจว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ถูกตัดจากวงการเมืองโดยสิ้นเชิงแล้วก็ตาม แต่การที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังมีอิทธิพลในวงการทหารอยู่มากก็เป็นหนทางให้ได้กลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ดังประจักษ์ได้จากเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารครั้งนี้ประกอบด้วย กลุ่มนายทหารภายใต้การนำของพลโทผิน ชุณหะวัณ และพลโทกาจ กาจสงคราม ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน ซึ่งในขณะนั้นมีพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐประหารได้อ้างสาเหตุการยึดอำนาจรัฐบาลในครั้งนี้ว่า เนื่องจากความเดือดร้อนของประชาชนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ แต่เมื่อได้พิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้ว น่าจะกล่าวว่าเหตุผลที่สำคัญของการทำรัฐประหารในครั้งนี้ ก็คือ ความหวังที่จะกู้ศักดิ์ศรีและอำนาจของทหารบกกลับคืนมาภายหลังจากที่ต้องสูญเสียไปพร้อมกับการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาณของอำนาจในกลุ่มทหารบก

ดูรายละเอียดใน สุชิน ตันติกุล "ผลสะท้อนทางการเมืองรัฐประหาร ๒๔๙๐" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

พวกทหารมีความรู้สึกว่าคุณคนถูกปล่อยปละละเลยมิได้รับความเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง รัฐบาลได้ดำเนินการปลดปล่อยทหารที่จ่อมพลแตก พิฆูตสงคราม ส่งไปรบในภาคเหนือ แต่การเคลื่อนย้ายทหารดังกล่าวต้องประสบกับอุปสรรคในค่ายยานพาหนะ ทหารจึงต้องเดินทางกลับภูมิลำเนาด้วยความยากลำบาก นอกจากนี้ประชาชนก็หนีไปนิยมยกย่องขบวนการเสรีไทยในฐานะที่ทำการกู้ชาติให้รอดพ้นจากการเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เป็นผลสำเร็จ ในสถานการณ์เมือง กลุ่มนายทหารบกไม่พอใจที่ต้องถูกดิทรอนอำนาจทางการเมืองซึ่งเคยเฟื่องฟูเป็นอย่างมากในสมัยที่จ่อมพลแตก พิฆูตสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากรัฐบาลพลเรือนมุ่งให้การสนับสนุนแก่ทหารเรือ เพื่อเป็นการคานอำนาจฝ่ายทหารบก ดังปรากฏว่าในระยะรัฐบาลพลเรือนนั้น พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง ๒ สมัย คือ ตั้งแต่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๓๐

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ และ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ก็ยอมเป็นเหตุให้ทหารเรือมีศักดิ์ศรีเหนือกว่าทหารบก หรือแม้แต่ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจะเป็นพลเรือนก็ตาม ทหารเรือมักจะได้รับการแต่งตั้งให้ร่วมรัฐบาลควบเช่นกัน ดังเช่นเมื่อครั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี (๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘) พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน ก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่ทหารเรือได้ดำรงตำแหน่งนี้หลังจากที่ทหารบกได้ครอบครองมาโดยตลอด ยิ่งกว่านั้นภายหลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕ แล้ว ทหารประจำการก็ไม่อาจเข้ามายุ่งเกี่ยวในทางการเมืองได้อีกต่อไป ดังนั้นการทำให้รัฐประหารครั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ทหารบกได้กลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง

เนื่องจากมีบทบัญญัติไว้ในสมาชิกพฤฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การทำรัฐประหารครั้งนี้ นอกจากจะมีการ เปิดโอกาสให้ทหารบกกลับเข้ามา มีบทบาททางการเมืองแล้ว ยังปรากฏว่าคณะรัฐประหาร ใ้รับผลประโยชน์ตอบแทนอีกด้วย จากหลักฐานจดหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ฉบับที่ น.๕๑๘๒๔/๒๔๕๐ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ เรื่องขออนุมัติจ่ายเงินยืม เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรัฐประหาร กล่าววว่า

ด้วยกระทรวงการคลังได้รับคำสั่งจากบัญชาการทหารแห่งประเทศไทยขอ ยืมเงินเพื่อ เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรัฐประหาร เป็นจำนวน ๔ ล้านบาท ในกรณี การสั่งจ่ายเงินยืมนี้ ตามระเบียบและวิธีการปฏิบัติ กระทรวงการคลังจะต้องได้รับ อนุมัติจากคณะรัฐมนตรี เสียก่อนจึงจะสั่งจ่ายได้ แต่ในขณะนั้นกระทรวงการคลังได้ พิจารณาถึงความจำเป็นและ เกี่ยวข้องราชการอันเร่งร้อนจะชักงา มิได้ และไม่มีเงิน งบประมาณอันใดที่จะจาย จึงได้พิจารณาปฏิบัติไปตามหน้าที่และตามอำนาจที่มีอยู่ คือ สั่งจ่ายเงินให้ไปโดยขึ้นบัญชีชั้ของรายจ่ายไว้ชั้นหนึ่งก่อน เมื่อมีงบประมาณเพื่อการ นี้โดยเฉพาะแล้ว จึงจะปฏิบัติการลงบัญชีให้เสร็จไป

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากความต้องการที่จะกู้ศักดิ์ศรีของทหารบกกลับคืนมา จะเป็นเหตุให้กลุ่มรัฐประหารต้องการ เข้ามามีบทบาททางการเมืองแล้ว สถานการณ์ของ ประเทศในขณะนั้นก็เปิดโอกาสให้กลุ่มรัฐประหาร เขาแทรกแซงในวงการ เมืองได้เป็นผล สำเร็จอีกด้วย สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ได้แก่

๑. ปัญหาเศรษฐกิจ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง ไทยต้องเผชิญกับ ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ ค่าของเงินตกต่ำ สินค้ามีราคาแพง ค่าครองชีพสูง นอกจากนั้นชาว ชึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยก็เริ่มขาดแคลนลงไม่เพียงพอกแก่การบริ โภค ทั้งนี้เนื่องจาก

จดหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ น.๕๑๘๒๔/๒๔๕๐ เรื่องขออนุมัติจ่ายเงินยืมเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรัฐประหาร วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ฉบับเฉพาะ - ความมาก

ผลิตผลตกลง ในขณะที่เดียวกันก็ถูกญี่ปุ่นบังคับซื้อเพื่อนำไปเลี้ยงกองทัพญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม และเมื่อสงครามสิ้นสุดลงก็ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสมบูรณ์แบบที่ทำกับอังกฤษเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ คือ ส่งข้าวให้อังกฤษ ๑ ล้าน ๕ แสนตัน โดยไม่คิดมูลค่า ถึงแม้ว่ารัฐบาลสมัยต่อมาจะพยายามแก้ไขข้อตกลงกับอังกฤษจากการให้เปล่าเป็นค่านการค่าก็ตาม แต่ไทยก็ต้องแบ่งปันข้าวที่มีอยู่ไม่เพียงพอแก่การบริโภคภายในประเทศให้แก่อังกฤษตามพันธกรณีที่มีต่อกัน ภาวะทางเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นผลให้เกิดความระส่ำระสายทั่วไป รัฐบาลพลเรือนไม่อาจแก้ไขได้ คณะรัฐบาลประหารจึงได้ยกเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหารครั้งที่ได้ออกแถลงการณ์อ้างเหตุผลในการทำรัฐประหารว่า เนื่องมาจากปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งรัฐบาลพลเรือนไม่อาจแก้ไขได้

๒. ปัญหาสังคม ภาวะความยุ่งเหยิงทางสังคมซึ่งกลุ่มทหารบกเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหารครั้งนี้ ได้แก่ ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ เนื่องจากโจรผู้ร้ายชุกชุม ซึ่งรัฐบาลไม่อาจปราบปรามได้อย่างเด็ดขาด จึงทำให้เกิดความระส่ำระสายทั่วไป ในวงการรัฐบาลเองก็มีเรื่องมัวหมองเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง อันเป็นเหตุให้ประชาชนไม่พอใจเป็นอย่างมาก สำหรับปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับภริยาสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันันทมหิดล เนื่องจากทองพระแสงปืน เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ การที่รัฐบาลไม่อาจคลี่คลายเงื่อนงำของคดีและไม่อาจแถลงให้ประชาชนทราบได้อย่างแน่ชัดถึงสาเหตุที่แท้จริงของการสวรรคตเป็นข้อบกพร่องที่รัฐบาลถูกโจมตีเป็นอันมากจากฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และเป็นข้ออ้างที่สำคัญในการทำรัฐประหารครั้งนี้

การที่รัฐบาลพลเรือนไม่อาจแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมาจากผลของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้นั้น เนื่องจากในระยะหลังสงครามมีการ

ผลัดเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง กล่าวคือ ชั่วระยะเวลา ๒ ปี ๒ เดือน มีรัฐบาลถึง ๗ ชุด
 ดังนั้นจึงยากแก่การบริหารงานให้สำเร็จจุดมุ่งตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การที่รัฐบาล
 ไม่มีเสถียรภาพเพียงพอจึงเป็นโอกาสให้กลุ่มทหารบกก่อการรัฐประหารขึ้นได้

ภายหลังจากที่คณะรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองได้เป็นผลสำเร็จ นายควง
 อภัยวงศ์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่มีใครมีส่วนร่วมในการ
 รัฐประหารครั้งนี้เลย จอมพลฉัตร ชูณหวัน ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับการแต่งตั้งนายควง อภัย-
 วงศ์ ว่า

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ได้ประชุมคณะรัฐประหารชนผู้ใหญ่มี่จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม เป็นประธาน พิจารณาตั้งรัฐบาลใหม่ ในที่ประชุมเห็นว่า เหตุที่นายควง
 อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นฝ่ายค้าน ได้เปิดอภิปรายทั่วไป โจมตรี รัฐบาลปัจจุบันในรัฐสภาโดยใช่
 เครื่องกระจายเสียงเปิดอภิปรายของฝ่ายค้านในราษฎรได้ฟังทั่วประเทศ ทำให้ราษฎร
 ราษฎรได้ทราบความบกพร่องของรัฐบาลอย่างมากมาย เพื่อเป็นการสนองของพรรคฝ่าย
 คาน ที่ประชุมจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ แต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป

ถึงแม้ว่านายควง อภัยวงศ์ จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่า
 อำนาจการบริหารประเทศที่แท้จริงกลับขึ้นอยู่กับคณะรัฐประหาร จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่
 คณะรัฐประหารยินยอมให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นก็มีสาเหตุคล้ายคลึงกับ
 การที่คณะราษฎร เชื้อเชิญให้พระยามโนปกรณนิติธาดาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
 ภายหลังจากที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ เพื่อให้ประชา
 ชนเข้าใจว่าคณะรัฐประหารมิได้ต้องการอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด และเพื่อให้
 ต่างประเทศรับรองรัฐบาลใหม่ ดังนั้นเมื่อวัตถุประสงค์ของคณะรัฐประหารบรรลุตาม
 เป้าหมายแล้ว ประกอบกับการที่นายควง อภัยวงศ์ พยายามจะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระ
 คณะรัฐประหารจึงพยายามหาหนทางที่จะกำจัดนายควง อภัยวงศ์ ด้วยการสนับสนุนให้

การแจกใบปลิวโจมตีรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ และเรียกร้องให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม กลับเข้าบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ผู้แทนคณะรัฐประหาร ๔ นาย ประกอบด้วย พันโทกาน จ่านองศรีเวท พันเอกศิลป์ ศิลปศรัย รัตนวราหะ พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิเกียรติ และพันโทละม้าย อุทยานนท์ ได้แจ้งแก่นายควง อภัยวงศ์ ว่า คณะรัฐประหารไม่พอใจการบริหารงานของคณะรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ลงมติกันให้นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นผู้ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อมาตามมติของอภิรัฐมนตรี ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยมีใ้มีการทหารหรือประธานสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการภายในเช่นที่เคยปฏิบัติมา

จอมพลผืน ชูณหวัน ได้ให้เหตุผลถึงการที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งมิได้มีส่วนร่วมในการรัฐประหาร ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า เนื่องจากความไม่เหมาะสมของตน ประกอบกับความสำนึกในบุญคุณที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้เคยให้ความเกื้อกูลในสมัยที่ยังเรื่องอำนาจอยู่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็มีใ้มีอำนาจในการบริหารประเทศอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะราษฎรซึ่งผูกขาดการบริหารประเทศมาเป็นเวลา ๑๕ ปี ได้สูญเสียอำนาจทางการเมืองไปอย่างสิ้นเชิง

ภายหลังที่คณะรัฐประหารยึดอำนาจจากปกครองได้เป็นผลสำเร็จ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ได้รับตำแหน่งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

๕. ความพยายามของฝ่ายพลเรือนที่จะกลั้มีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง

ถึงแม้ว่าคณะรัฐประหารจะสามารถ ถกมอำนาจทางการเมืองไว้ได้อย่างเด็ดขาด แต่ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนก็ยังพยายามหาหนทางที่จะหวนกลั้มีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง การดำเนินการนี้มีวิธีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ อันเป็นเหตุให้เกิดการจลาจลขึ้น เรียกว่า "กบฏวังหลวง" และวิธีการต่อสู้ทางรัฐสภาของนายควง อภัยวงศ์ ในรูปพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งได้แก่ "พรรคประชาธิปไตย"

๕.๑ กบฏวังหลวง

เมื่อคณะนายทหารบกทำการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่สิงคโปร์ และประเทศสาธารณรัฐจีนเป็นเวลา ๗ เดือน ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ นายปรีดี พนมยงค์ ก็ด้กลับมาเข้าประเทศไทยอีกครั้งหนึ่งด้วยการสนับสนุนจากทหารเรือบางส่วนเพื่อหาทางยึดอำนาจการปกครองของรัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินการตามแผนการของตน ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ด้วยการประกาศตั้งรัฐบาลใหม่ทางวิทยุกระจายเสียง โดยมีนายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะที่เดียวกันฝ่ายทหารเรือซึ่งให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ทำการยึดพื้นที่บริเวณด้านถนนวิบูลย์ ถนนราชดำริ จนถึงสี่แยกราชประสงค์ บริเวณพระบรมมหาราชวัง และบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเกิดการปะทะกับกองทหารฝ่ายรัฐบาล ผลปรากฏว่า รัฐบาลสามารถปราบปรามการกบฏครั้งนี้ได้อย่างราบคาบ แต่หน่วยปรีดี พนมยงค์ สามารถหลบหนีไปได้

ดูรายละเอียดใน สุเทพี ศิริคุณ "กบฏวังหลวง" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัย มหาวชิราวุฒยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

๕.๒ พรรคประชาธิปไตย

ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี ๒๔๘๕ มาตรา ๑๔ ที่เปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองได้นั้น ก็เป็นผลให้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อแข่งขันกันในการเมือง พรรคการเมืองที่สำคัญในขณะนี้ได้แก่ พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ซึ่งให้การสนับสนุนแก่นายปรีดี พนมยงค์ และพรรคประชาธิปไตย ซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค

สำหรับพรรคประชาธิปไตยนั้นนับได้ว่าได้รับความนิยมจากประชาชนมากพอสมควร จนถึงกับเคยเป็นฝ่ายชนะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ จึงเป็นฝ่ายได้บริหารประเทศในช่วงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ - ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วพรรคประชาธิปไตยจะทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้านทั้งในสมัยรัฐบาลพลเรือนและสมัยรัฐบาลทหาร ในสมัยรัฐบาลพลเรือน พรรคประชาธิปไตยได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเสนอญัตติควมขออภิปรายทั่วไปในนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในขณะนั้นมีพลเรือตรีถวัลย์ ช่างนางวุฒิสวสดี เป็นนายกรัฐมนตรี (๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐) ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ แต่ก็เป็นที่เสียดายภาพของรัฐบาลเริ่มสั่นคลอน เนื่องจากประชาชนได้รู้เห็นข้อบกพร่องของรัฐบาลจากกรณีพรรคประชาธิปไตยได้ยื่นข้อมติเป็นข้อโจมตี แต่ในสมัยรัฐบาลทหาร บทบาทของพรรคประชาธิปไตยลดน้อยลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากรัฐบาลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีวิธีการอันแยบยลที่จะหาเสียงสนับสนุนด้วยการเสนอตำแหน่งรัฐมนตรีให้แก่พรรคการเมืองที่เข้าร่วมกับฝ่ายรัฐบาลในรูป "สหพรรค" เป็นการตอบแทน และเมื่อมีสมาชิกพรรคประชาธิปไตยบางคนได้แยกตัวไปร่วมกับฝ่ายรัฐบาล ก็เป็นผลให้พรรคประชาธิปไตยเริ่มอ่อนแอลง ยิ่งกว่านั้นในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ยังปรากฏว่าได้มีการทุจริตในบางเขต อันเป็นเหตุให้พรรคประชาธิปไตยเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งครั้งนั้น และพรรคประชาธิปไตยก็ตกเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ตลอดมา จนกระทั่งสิ้นสุดสมัยรัฐบาล

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม วิทยากรรัฐประหารของพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐

การศึกษาความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกและผู้นำฝ่ายพลเรือนของกลุ่มคณะราษฎรนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น อาจสรุปลักษณะสำคัญ ๆ ได้ดังนี้คือ

๑. ความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกและผู้นำฝ่ายพลเรือนมีลักษณะยืดเยื้อ และเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน จึงแตกต่างจากลักษณะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางเก่ากับกลุ่มหัวก้าวหน้า และความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกอาวุโสและผู้นำฝ่ายทหารบกชั้นผู้น้อย ซึ่งมีวิกฤติการณ์ที่รุนแรงเกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในระยะเวลาดำเนินสั้น สาเหตุที่ความขัดแย้งดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากการที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ เป็นเพื่อนกันตั้งแต่สมัยที่ศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส ผลของความขัดแย้งเป็นเพียงแต่การถกกันออกจากวงการเมือง มิได้ถึงขั้นการทำลายล้างดังเช่นที่พระยาทรงสุรเดชและพระยาฤทธิอัคเนยต้องประสบมาแล้ว

๒. สาเหตุของความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความแตกต่างในด้านนโยบายทางการเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายข้างที่ใดคนหนึ่งจะให้ความสำคัญตามแนวความคิดของตน โดยมิได้มีการผ่อนปรนเข้าหากัน จึงไม่อาจประสานความร่วมมือกันได้และได้กลายเป็นความแตกแยกในที่สุด

๓. มีข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับลักษณะของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำของคณะราษฎร คือ แม้ว่าผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎรจะมีความขัดแย้งทางการเมืองกันอย่างรุนแรงก็ตาม แต่ต่างฝ่ายก็พยายามแสวงหาอิทธิพลทางการเมืองของตนและจัดอิทธิพลทางการเมืองของอีกฝ่ายหนึ่งภายในกติกาของระบอบการปกครอง โดยมิได้มีรัฐธรรมนูญ มีโคออดิเนตกำลังทหาร เข้ามามีอำนาจการปกครองโดยมีรัฐสภาแต่อย่างใด รวมทั้งยอมตามมติที่สำคัญของรัฐสภา ซึ่งเป็นหัวใจของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญด้วย เช่น

กรณีการลาออกของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เมื่อรัฐบาลแพะแนเสียงในสภา เป็นคน
ลักษณะพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวนี้จะเป็นเพราะผู้นำของคณะราษฎรมีความรู้สึก
ร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งว่าคนเป็นผู้นำระบอบการปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญมาใช้ จึงจะต้อง
ผูกพันและเคารพในกติกาของการปกครองนี้ ดังนั้นนับตั้งแต่รัฐประหารวันที่ ๒๐ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งคณะราษฎรได้ทำขึ้นเพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการไปอย่างปกติ
ภายหลังจากที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดาทำการปิดสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จนถึงก่อนการรัฐ-
ประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ การปกครองโดยรัฐธรรมนูญซึ่งมีสภาผู้-
แทนราษฎรเป็นกลไกทางการเมืองที่สำคัญจึงดำเนินไปอย่างไม่ขาดตอน แต่ภายหลังรัฐ-
ประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งผู้ทำรัฐประหารมิใช่ผู้นำของคณะราษฎรแล้ว ก็มีการยึดอำนาจ
ล้มรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นอีกหลายครั้งหลายหนจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาคความ
ขัดแย้งทางการเมืองของไทยไปตราบนานหลายวันนี้

๔. ความแตกแยกระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกและผู้นำฝ่ายพลเรือนมีผลอย่าง
สำคัญต่อการรวมกลุ่มของคณะราษฎรเอง คือ ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ต่างก็คอย
หวาดระแวงซึ่งกันและกัน โดยมิได้สนใจที่จะเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่กลุ่มของตน คณะ
ราษฎรจึงต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด พร้อมไปกับความต่อเนื่องของระบอบการปกครองโดย
รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ร่วมของบรรดาผู้นำคณะราษฎรทั้งที่เป็นฝ่ายทหารและฝ่าย
พลเรือน.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย